

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Populismus v českém kontextu: Analýza rétorických
strategií vybraného aktéra**

Kristýna Antošová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Populismus v českém kontextu: Analýza rétorických
strategií vybraného aktéra**

Kristýna Antošová

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Krčál, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování:

Tímto děkuji PhDr. Petrovi Krčálovi Ph.D. za odborné vedení této práce, věnovaný čas a užitečné rady během konzultací.

Obsah

1	Úvod	6
2	Populismus a jeho definiční charakteristiky.....	9
3	Přístup k populismu ve formě tenké ideologie a politické strategie	12
4	Přístup k populismu ve formě rétorické strategie a diskurzivního rámce	14
5	Populismus, jeho vztah k zastupitelské demokracii a podmínky související s jeho vznikem.....	17
6	Metodologie.....	19
7	Předvolební debaty 2013	22
7.1	Debata v rámci Otázek Václava Moravce na ČT 13. ledna 2013	22
7.2	Debata na ČT 17. ledna 2013	26
7.3	Debata na FTV Prima 18. ledna 2013	29
7.4	Finální debata na ČT 24. ledna 2013	33
8	Předvolební debaty 2018	35
8.1	Debata na TV Nova 21. ledna 2018	35
8.2	Debata na TV Barrandov 22. ledna 2018	37
8.3	Debata na TV Prima 23. ledna 2018	39
8.4	Finální debata na ČT 25. ledna 2018.....	40
9	Závěr.....	44
10	Seznam použitých zdrojů.....	49
10.1	Teoretické zdroje.....	49
10.2	Analytické zdroje	50
11	Resumé.....	54

1 Úvod

Tématem předkládané práce je populismus v českém kontextu a analýza rétorických strategií vybraného aktéra, kterým je stávající prezident České republiky Miloš Zeman. Ihned na počátku považuji za nezbytné nastínit, proč byl vybrán právě tento aktér. Jedná se o významného českého politika posledních dekád, který kromě prezidentského úřadu zastával také funkci předsedy vlády či předsedy České strany sociálně demokratické (Pražský hrad nedatováno). Významný je ovšem fakt, že se jedná o prvního přímo zvoleného prezidenta občany České republiky, na což sám Miloš Zeman nejednou odkázal. Tato rétorika a odkaz na přímé zvolení úzce koresponduje s přímou podporou lidu v teorii populismu. Koncept populismu s sebou nese určité definiční znaky, na základě kterých můžeme populistické aktéry identifikovat. Zároveň ale bývá označení *populista* používáno jako kritika oponentů s odlišnými politickými názory (Mudde – Kaltwasser 2017: 1). Cílem této práce bude potvrdit či vyvrátit, zda je možné u Miloše Zemana na základě vybrané teorie a stanovených kritérií identifikovat populismus a pokud ano, u jakých témat.

Jedná se o kvalitativní studii, jejímž úkolem bude analyzovat předvolební kampaně Miloše Zemana před prezidentskými volbami roku 2013 a 2018 pohledem teorie populismu jako rétorické strategie (Moffitt – Tormey 2014: 390). V první části práce se budu věnovat populismu v teoretické rovině. Budou představeny základní charakteristiky tohoto konceptu a stěžejní myšlenky jednotlivých autorů. Ačkoliv se jedná o koncept, kterému se v posledních desetiletích věnuje velké množství autorů, neexistuje jasná shoda na všeobecně přijímané definici a na teoretickém jádru konceptu. Jedním z důvodů je, že jednotliví autoři přistupují k analýze populismu buď z jiného pohledu, nebo vychází ze specifického kontextuálního příkladu (Aslanidis 2016: 98; Taggart 2000: 10). Po počáteční charakteristice populismu se zaměřím na první z dominantních přístupů k tomuto konceptu. Ten je chápán ve smyslu tenké ideologie, přičemž od velkých či komplexních ideologií se odlišuje zejména absencí schopnosti odpovědět na široké spektrum politických otázek (Mudde

2004: 543–544). Dalším, ve zkratce představeným přístupem bude populismus ve smyslu politické strategie, který je zaměřen na schopnost mobilizace občanů osobou charismatického lídra (Deiwiks 2009: 3). Ačkoliv se praktická část této práce bude opírat o přístup, který na populismus nahlíží ve smyslu rétorické strategie, považuji za nezbytné zmínit i tyto dva přístupy, a to zejména kvůli provázanosti definičních znaků a spojitostem týkajících se základních charakteristik.

Následující část práce bude věnována již teorii populismu jako rétorické strategii či diskurzivnímu rámci, a tedy výchozí teorii při analýze v praktické části. Nejdříve bude nastíněn konceptuální základ tohoto pojetí, který podle jednotlivých autorů poskytuje vhodnější teoretický rámec pro empirickou analýzu (Aslanidis 2016: 98). Budu se věnovat definičním znakům tohoto přístupu, stejně jako jeho odlišení od přístupů jiných. Tento pohled na populismus pokládá za důležité sledování specifické logiky argumentace a rétorické formy. Zároveň je typickou formou komunikace, kde je patrná tendence ke zjednodušování sdělení, odkazování na zdravý rozum či cílení na emoční stránku lidu (Deiwiks 2009: 5). V této kapitole budou zmíněni jednotliví autoři, kteří k populismu přistupují touto formou nebo z ní minimálně vychází.

Populismus není novým konceptem. Od dob, kdy byl ve společenské sféře identifikován, prošel specifickým vývojem, přičemž se měnila jeho forma i definiční znaky. V následující části práce nastíním různé podoby politického systému, které mohou vzniku populismu nahrávat a s jeho zesilujícími tendencemi přímo či nepřímo souviset. Tyto teoretické informace mohou být přínosné pro pochopení specifického kontextu u výroků v analytické části. Současná vlna populismu je spjata zejména s prostředím zastupitelské demokracie. Tento vztah je minimálně zvláštní vzhledem k přítomnosti kritiky struktur zastupitelské demokracie a jejich fungování ze strany populistických aktérů, ačkoliv ji sami využívají a mají skrze ni možnost získat podíl na moci (Taggart 2000: 99–100). Tomuto paradoxnímu vztahu se bude věnovat následující část práce, jelikož

z prostředí zastupitelské demokracie pochází i aktér, který bude analyzován v praktické části práce.

Analytická část práce bude věnována studiu již zmíněných volebních kampaní Miloše Zemana. Zaměřím se na dostupné předvolební debaty, které budou poskytovat data pro analýzu populismu jako rétorické strategie a následně i pro komparaci jednotlivých předvolebních kampaní z hlediska stanovených kritérií. Tyto debaty budou analyzovány na základě pěti kritérií populismu vycházejících z teoretické části práce, které budou představeny v metodologické části. Vzhledem k faktu, že se Miloš Zeman před prezidentskou volbou v roce 2018 neúčastnil předvolebních debat před prvním kolem přímé volby, budou k analýze využity pouze debaty před druhým kolem, a to v obou analyzovaných obdobích (Řezník 2017). V samotném závěru práce zhodnotím výsledky analýzy. Cílem práce je pomocí interpretace empirických dat zjistit, u kterých témat je možné u Miloše Zemana identifikovat populistickou rétoriku.

2 Populismus a jeho definiční charakteristiky

Populismus je v současné době nejednotný koncept, který postrádá všeobecně přijímanou a pevnou definici. V praxi se vyskytuje v různých formách a podle některých autorů navíc obsahuje až protichůdné významy či znaky. Mezi autory, kteří se populismu věnují, obecně panuje shoda na tom, které aktéry je možné za populisty označit, ačkoliv se dále neshodují na jádru jejich charakteristik. S tím souvisí i absence všeobecně přijímaného teoretického jádra vhodného pro empirický výzkum (Mudde 2004: 541–542). V tomto ohledu může být problémem širokost či rozsáhlost jednotlivých charakteristik přisuzovaných konceptu, následkem čehož můžeme populismus identifikovat u velkého množství jednotlivců či subjektů, které se od sebe v praxi ovšem odlišují (Woods 2014: 1–2, 4). Paul Taggart (2000: 10) tento problém přisuzuje také tomu, že většina snah o definici či konceptualizaci populismu je kontextuální a zakládá se na konkrétním příkladu či specifickém prostředí. Zároveň se jedná o označení, kterým daný aktér sám sebe zpravidla nenazývá. Naopak díky převážně negativním konotacím bývá používáno spíše ve formě kritiky oponentů (Mudde – Kaltwasser 2017: 1–2).

Ačkoliv mezi autory věnujícími se populismu není jasná shoda na jádru konceptu a pevné definici, shodují se na určitých znacích, na kterých se zakládá. Primární definiční charakteristikou populismu je tvrzení, že ve společnosti existují dvě skupiny, a to elity a lid. Každá z nich je chápána jako homogenní a jsou jí přisuzovány specifické zájmy, na kterých v rámci každé skupiny panuje shoda. Zájmy elit jsou v populistickém pojetí neslučitelné se zájmy a hodnotami lidu. Elity bývají definovány na základě koncentrace moci, přičemž se může jednat o moc politickou, ekonomickou, hospodářskou či jinou (Mudde 2004: 543, 560–561; Woods 2014: 3). Populističtí lídři sami sebe chápou a prezentují jako zástupce lidu, na který se odvolávají a na jehož existenci zároveň ospravedlňují své činy. Lid je v tomto ohledu totiž považován za přirozeného suveréna, který má být zdrojem politické moci (Mudde – Kaltwasser 2017: 9–10). Tito populističtí lídři tvrdí, že reprezentují obecnou vůli lidu, kterou je možné formulovat na

základě blízkosti mezi lidmi. Ta zároveň souvisí s kontrastním pocitem odcizení od elit, které jsou naopak chápány jako určitá vnější hrozba, proti níž je třeba se formovat, jelikož jednají pouze ve svém vlastním zájmu (Jager – Walgrave 2007: 324). Ernesto Laclau (2005: 37–38) považuje frustraci, která pramení právě z odlišnosti zájmů a neuspokojení požadavků lidu, za jednu z podmínek pro vznik populismu.

V interpretaci pojmu lid existují rozdíly a nelze jej jednoznačně definovat. V souvislosti s populismem se jedná o prázdný pojem, v čemž může podle Laclaua (2005: 40) spočívat jeho politická síla, která se projevuje přeměnou reálné heterogenní skupiny ve skupinu homogenní. Jeho interpretace závisí na kontextu, ve kterém se jej pokoušíme identifikovat, což je jeden z důvodů, proč je obtížné definovat populismus samotný (Deiwiks 2009: 2). Ačkoliv se populismus snaží odkazovat na lid jako na homogenní celek, vždy se jedná o určitou skupinu či segment společnosti. Populističtí aktéři se mohou odvolávat na lid ve smyslu národa, což bývá spojováno s pravicově smýšlejícími subjekty nebo se mohou odvolávat na lid ve smyslu určité, zpravidla pracující třídy, což bývá naopak spojováno zejména s levicově smýšlejícími subjekty. Pojmem lid může být zároveň odkazováno na jeho již zmíněnou suverenitu, která je chápána jako přirozená, a tím pádem i legitimní (Mudde – Kaltwasser 2017: 9–11; Woods 2014: 12).

Taggart (2000: 92–95) v souvislosti s pojmem lid upozorňuje na to, že by populismus neměl být na základě této charakteristiky přímo definován, a to právě kvůli zmíněné nejednoznačnosti pojmu, který je v populistické praxi přizpůsobován tak, jak je třeba. Autor namísto pojmu lid přichází s termínem *heartland*, který představuje ideální konstrukt komunity či společenství existující pouze v populistické představivosti, kde se společnost nachází sjednocená a ctnostná. Heartland ovšem nelze ztotožňovat s ideálním či utopickým společenstvím, jelikož ty vychází z čiré racionality. Heartland oproti tomu stojí na emočním cítění. Ačkoliv má populismus zejména negativní konotace

vyplývající z jeho potenciálního ohrožení demokratického systému, v některých ohledech můžeme hovořit o jeho pozitivním smyslu. Může sloužit jako varování před určitým problémem, který se ve společnosti objeví nebo tento problém může činit viditelným. Ačkoliv tedy může být rozlišováno mezi pozitivním a negativním populismem¹, oba tyto typy pracují se specifickým jazykem a užívají taková morální kritéria, která mnohdy znemožňují dosáhnout konsenzu a dohody (Kaltwasser 2014: 470, 481; Woods 2014: 94).

¹ Za pozitivní efekt populismu bývá považováno to, že staví do popředí témata, která tíží určitou část populace a politické elity se jim vyhýbají. Příkladem může být téma migrace u pravicového populismu nebo téma úsporných opatření u levicového populismu (Mudde 2015).

3 Přístup k populismu ve formě tenké ideologie a politické strategie

Jeden z dominantních přístupů k populismu nabízí Cas Mudde (2004: 543), přičemž tento koncept definuje jako „*ideologii, která považuje společnost za rozdělenou do dvou homogenních a antagonistických skupin, a to čistého lidu a zkorumpovaných elit a tvrdí, že politika by měla být vyjádřením obecné vůle lidu*“. Mudde dodává, že takto definovaný populismus ovšem nelze stavět na stejnou úroveň jako jiné ideologie, například liberalismus či socialismus, které jsou považovány za komplexní (Mudde 204: 544). Tenká ideologie na rozdíl od komplexní nedokáže odpovědět na široké spektrum politických otázek, které vychází ze společnosti. Tenkost populismu zároveň souvisí s možností jej v praxi kombinovat s jinými, a to i protichůdnými ideologiemi, čímž se zároveň dostáváme k jednomu z důvodů, proč je možné jej v praxi sledovat v různých formách a jen zřídka se objevuje ve své čisté podobě (Mudde – Kaltwasser 2017: 6–7).

V souvislosti s definicí populismu jako tenké ideologie autoři Mudde a Kaltwasser (2017: 7–8) odkazují i na její význam ohledně identifikace toho, co se s populismem vylučuje. Jmenovitě se jedná o elitářství a pluralismus. Populismus a elitářství sdílí shodný pohled na rozdělení společnosti na dvě skupiny, ale každé z nich přisuzuje jiné charakteristiky. Podle elitářství je lid nebezpečný a nečestný, a tudíž mu nenáleží právo vládnout. Elity jsou oproti lidu chápány jako morálně či intelektuálně nadřazené. Pluralismus se od obou zmíněných ideologií liší v pohledu na společnost, jelikož ji vidí jako rozdělenou do mnoha skupin, které mají různorodé zájmy a hodnoty.

Další možností, jak na populismus nahlížet, je ve smyslu politické strategie. V tomto ohledu chápán jako nástroj mobilizace lidu, který využívá charismatický lídr, a přitom se odvolává na přímou podporu lidu a na velké množství svých podporovatelů. V počáteční fázi mobilizace hraje důležitou roli přiřknutí viny určitému aktérovi a následně poptávka po odškodnění či nápravě (Deiwiks 2009: 3). Lídr prezentuje sám sebe jako aktéra, který nepatří k tradičním stranám či

autoritám a v této souvislosti také odmítá standardní politické struktury či procesy, instituce a zavedenou stranickou politiku (Woods 2014: 14–15). Mudde (2004: 545) zároveň dodává, že osoba charismatického lídra by neměla být používána přímo pro definování populismu, jelikož se stejně jako například u přímé komunikace jedná o obecný trend, který je možné v posledních desetiletích pozorovat.

4 Přístup k populismu ve formě rétorické strategie a diskurzivního rámce

Paris Aslanidis k populismu přistupuje formou diskurzivního rámce a vymezuje se vůči Muddeho pojetí ve smyslu tenké ideologie. K tomuto postoji uvádí dva důvody. Populismus je nejednotný koncept a pokud jej budeme spojovat s ideologií, jejíž konceptualizace je také nejednotná, neposuneme se k lepšímu teoretickému vymezení. Autor zároveň kritizuje stanovení elitářství a pluralismu jako hlavních protikladů populismu, jelikož by to z logiky věci znamenalo, že stojí na stejné úrovni. Aslanidis ovšem přiznává určité výhody, které Muddeho definice přinesla. Konkrétně se jedná o jasnost a operabilitu definičních prvků, které stanovuje a odmítnutí nadbytečných charakteristik. Zůstává nám tedy rozdělení společnosti do dvou skupin, a to lidu a elit, přičemž obsah obou těchto prázdných pojmů závisí na specifickém kontextu, ve kterém s nimi operujeme. Pokud odmítneme pojetí ideologie a budeme k populismu přistupovat formou diskurzivního rámce, bude nám poskytnut prostor pro lepší analýzu populistických jevů (Aslanidis 2016: 88; 91–93; 98). Aslanidis (2016: 96) také zmiňuje, proč není vhodné ani pojetí populismu jako politické strategie. Tvrdí, že u toho přístupu je problematická hlubší konceptualizace, jelikož populismus ve formě politické strategie úzce koresponduje s demagogií či oportunistem a tendencemi říkat to, co si lidé přejí slyšet. Shodný názor v tomto ohledu zastává i Mudde (2004: 542–543) a dodává, že je složité stanovit hranici mezi tím, kde končí demagogie spolu s oportunistem a začíná populismus.

Pojetí populismu jako diskurzivního rámce odmítá důležitost jednotlivých charakteristik populistických aktérů. Naopak tvrdí, že je třeba se zaměřit na specifickou logiku rétoriky a argumentaci aktérů, spíše než na politický či ideologický obsah jednotlivých sdělení (Laclau 2005: 32–34). Aslanidis (2016: 98–101) v tomto ohledu hovoří o populistickém rámci, který zpravidla neobsahuje žádné definiční znaky či charakteristiky, ale zároveň nám v určitých situacích může poskytovat specifický význam. Identifikuje určitý problém či událost, které vnímá jako problematické a navrhuje řešení. Realitu vnímá jako problematickou

zejména proto, že elity potlačují přirozenou suverenitu lidu. Pojetí populistického rámce má oproti ideologickému pojetí výhodu v pružnosti a schopnosti přizpůsobovat se okolním změnám.

Populismus je v tomto pojetí typický formou přímočaré komunikace. Populistická sdělení mají tendenci být zjednodušující a navrhovaná řešení srozumitelná pro každého (Aslanidis 2016: 99). U takových řešení bývá odkazováno na zdravý rozum, na jehož základě je možné problém vyřešit jednoduše a efektivně. To je jedním z důvodů, proč má populismus negativní konotace. Tvrdí totiž, že i komplikované a spleťtí problémy lze vyřešit jednoduchým způsobem. Mimo toho je stěžejní, že se populističtí lídři snaží cílit na emoční stránku člověka, díky čemuž se jedinec snáze identifikuje s vykonstruovanou identitou homogenního lidu. Důležitým pojmem v populistické rétorice je i transparentnost, a to kvůli snadněji lokalizovatelné moci v politických strukturách (Mudde 2014: 542; Mudde – Kaltwasser 2017: 18).

Populismu jako specifickému stylu politické komunikace, jehož primární charakteristikou je zobrazování blízkosti lidu a zdůrazňování jejich homogenity, se věnují také Jagers a Walgrave (2007: 319–324). Ve své teorii stanovují koncept tenkého a silného populismu, přičemž jejich rozdílnost spočívá v naplnění definičních znaků. Primárním znakem je odkazování na lid a ospravedlňování činů jeho jménem. Tato charakteristika je společná oběma konceptům. Populističtí aktéři v tomto ohledu vyjadřují své obavy o zájmy lidu, který chtějí chránit a zdůrazňují jeho obecnou vůli. Takto definovaný populismus může být identifikován jak na levé, tak na pravé straně politického spektra. Autoři zároveň zmiňují, že tenký populismus slouží jako ukazatel témat, která by měla být dále zkoumána v rámci silného populismu. Ten oproti předchozímu konceptu obsahuje další dva definiční znaky, a to zakořeněné negativní emoční pocity vůči elitám a odkaz na homogenitu lidu. Mimo negativní vnímání elit můžeme v některých případech pozorovat i vyloučení jiných společenských skupin, které jsou také označovány jako nepřátelské.

Autorská dvojice Moffitt a Tormey (2014: 390–391) v návaznosti na diskurzivní přístup k populismu hovoří o politickém stylu, který je také charakteristický jednoduchou a přímou komunikací a nabízením jednoduchých a přímých řešení. Zároveň se snaží překonat pojetí populismu, které stojí pouze na komunikačních a rétorických strategiích. V jejich pojetí každý politický styl, stejně jako populismus, obsahuje performativní repertoáry. Ty je možné chápat jako schopnosti či dovednosti aktéra, které mohou mít reálný dopad a které spoluvytváří politické vztahy a zároveň ovlivňují vztah mezi populistickým lídrem a lidem. Autoři poznamenávají, že cílem konceptualizace populismu, který obsahuje několik kategorií, není stanovení ideál typu, nýbrž vytvoření modelu, pomocí kterého by bylo možné mapovat podobnosti mezi jednotlivými případy, které se v praxi liší.

Populismus v pojetí politického stylu obsahuje již zmíněné odvolávání se na lid, přičemž populistický lídr ve své představě reprezentuje zájmy lidu, který je chápán jako nositel suverenity. S tímto odvoláváním se na lid souvisí i již známé dichotomické rozdělení společnosti na lid a *ty druhé*. Autorská dvojice ovšem uvádí, že kategorii druhých nelze jednoznačně ztotožňovat s elitou, která nemusí být nutně chápána jako zkorumpovaná. Důležitý je specifický kontext, ve kterém se primárním nepřítelem mohou stát další společenské skupiny jako například přistěhovalci či žadatelé o azyl. Pracují ovšem s odlišností lidu a elit, kterou můžeme pozorovat v užívání specifického jazyka či slangu, rozdělování politických rozhodnutí na správná a nesprávná či prosazování zdravého rozumu namísto odborných znalostí a složitostí určitých mechanismů moderního řízení, které bývají zdlouhavé. Populisté oproti tomu upřednostňují krátkodobé či rychlé jednání a způsoby řešení problémů (Moffitt – Tormey: 2014: 391–393).

5 Populismus, jeho vztah k zastupitelské demokracii a podmínky související s jeho vznikem

Současný populismus, který se objevuje zejména v evropských zastupitelských demokraciích, vzniká nejčastěji ve chvíli, kdy se v systému objeví problémy či pochybnosti ohledně stávajících demokratických struktur a jejich fungování. Tyto problémy se mohou v jednotlivých systémech lišit, ale zároveň bývají doprovázeny obdobnými rysy, jako je voličská volatilita, fragmentace stranického systému či vznik radikálních stran. Současná zastupitelská demokracie nemůže fungovat na ideálech přímé demokracie. Namísto toho kombinuje lidovou suverenitu a princip reprezentace zájmů. Absolutní moc lidu je přenesena na authority, které vzejdou ze soutěživých voleb, přičemž tento vztah zůstává poznamenán napětím právě mezi mocí lidu a fungováním elit. Populistická hnutí tento vztah neakceptují a chtějí přenést plnou moc na lid. Staví se tak proti institucím a procesům, které podle jejich slov přímému a úplnému vyjádření lidu brání (Mény – Surel 2002: 1–3, 7–9).

Obecně vznik populismu koresponduje s krizí či špatnými socio-ekonomickými podmínkami. Ona krize může být ovšem vykonstruovaná, stejně jako hrozba elit (Deiwiks 2009: 3–4). Panizza (2005: 9–13) dává vznik populismu do souvislosti s narušením či rozpadem sociálního řádu. Tento rozpad nemusí být úplný, ale bývá s ním spojena ztráta důvěry občanů jak v politický systém, tak v politické elity, které v takovém případě nedokáží situaci správně regulovat. Populismus se zároveň může vyskytnout v takovém systému, kde se objeví větší pluralita požadavků a systém je nedokáže vyřešit, přičemž populističtí aktéři ony požadavky jednotlivých skupin formulují. Další možnou příčinou vzniku populismu Panizza vidí ve vyčerpání politických tradic a diskreditaci tradičních politických stran. V tomto ohledu má formu anti-politiky a je patrné, že role nepřátel lidu je přiřknuta právě těmto tradičním politickým stranám. Velký potenciál pro populismus přináší také změny spojené s globalizací, které se projevují ve formě urbanizace, rychlé modernizace a podobně.

Taggart (2000: 99–100) v souvislosti se vztahem populismu a zastupitelské demokracie hovoří o institucionálním dilematu, jelikož populistické subjekty mají samy v sobě zabudovány časová omezení. Tito aktéři zpravidla kritizují tradiční a zavedené strany kvůli politikám, které vytváří a nezapomínají zdůrazňovat, že oni samotní jsou odlišní. Kritizují zároveň i struktury a procesy, na kterých stojí zastupitelská demokracie, v čemž z části spočívá jejich mobilizační síla. Samotní populističtí aktéři ovšem tyto struktury využívají a díky nim mají možnost získat podíl na moci. Z toho vyplývá, že v případě úspěchu či zisku moci se musí tito aktéři alespoň částečně transformovat, jelikož by svůj mobilizační charakter stavěli na kritice sebe samých. Vzhledem k tomuto faktu může populismus fungovat zejména v opozici (Deiwiks 2009: 5).

Margaret Canovan (2002: 25–28) hovoří o paradoxu, který je nutné si v souvislosti s demokratickým prostředím a populismem uvědomit. Demokracie usiluje o rozšíření politického prostoru tak, aby se jeho hranice shodovaly s hranicemi státní jednotky a zapojeni byli všichni občané daného státu. Má inkluzivní charakter, dává občanům politická práva a s nimi možnost zapojení se či ovlivnění určitých procesů. Politický proces se tak stává dynamičtější a je do něj zapojeno mnoho názorů a proudů, následkem čehož se systém může zdát méně srozumitelný. Pro jednotlivce se stává složitější vytvořit si jasný obraz koncentrace moci. Následkem toho se otevírá prostor pro populistická hnutí, která se snaží o zjednodušení obrazu daného systému a dochází tak k mírnému zkreslení fungování politiky. Ve společnosti se tím pádem střetává liberální a populistické pojetí demokracie (Canovan 2002: 38).

6 Metodologie

Vzhledem k faktu, že předkládaná práce je analýzou rétorických strategií daného aktéra, budou v analytické části práce využita data z již zmíněných předvolebních debat před prezidentskými volbami roku 2013 a roku 2018. Tato data považuji s ohledem na téma práce za relevantní z toho důvodu, že aktéři při předvolebních debatách získávají šanci a prostor pro vyjádření svých názorů k různým otázkám a také proto, že se jedná o významnou platformu, jak oslovit voliče a získat jejich přímou podporu pro nadcházející volby. Účastníkům zároveň poskytují prostor pro případnou konfrontaci svého oponenta či oponentů. Vzhledem k faktu, že se stávající prezident Miloš Zeman rozhodl neúčastnit předvolebních debat před prvním kolem prezidentských voleb v roce 2018, zdrojem dat pro analýzu v této práci budou debaty dvou nejúspěšnějších kandidátů před kolem druhým (Řezník 2017).

Z obou období před druhými koly prezidentské volby budou analyzovány čtyři debaty. Co se týče roku 2013, kdy Miloš Zeman postoupil do druhého kola s Karlem Schwarzenbergem, budou data pro analytickou část získávána z následujících debat:

- debata v rámci Otázek Václava Moravce na České televizi ze dne 13. ledna
- debata na České televizi ze dne 17. ledna
- debata na FTV Prima ze dne 18. ledna
- finální debata na České televizi ze dne 24. ledna.

V roce 2018 se protikandidátem Miloše Zemana ve druhém kole stal Jiří Drahoš. Jak již bylo zmíněno, stávající prezident Miloš Zeman se rozhodl distancovat od předvolebních debat před prvním kolem přímé volby prezidenta a podle svých slov nevést kampaň (Řezník 2017). Z předvolebních debat před druhým kolem volby roku 2018 byly vybrány debaty:

- debata na TV Nova ze dne 21. ledna
- debata na TV Barrandov ze dne 22. ledna
- debata na FTV Prima ze dne 23. ledna

- finální debata na České televizi ze dne 25. ledna.

Prvních dvou zmíněných debat se zúčastnil naopak pouze Miloš Zeman a Jiří Drahoš svou účast odmítl z důvodu již naplánovaného programu a tyto dvě debaty tedy měly více méně formu rozhovoru s daným moderátorem (iDnes 2018). Za relevantní pro získání dat je ovšem považuji i v této formě, jelikož se nemění fakt, že se stále jedná o prostředek pro kandidáta, jak oslovit voliče, získat jejich přímou podporu a vyjádřit se k určitým problémům.

Na základě teoretické části práce budou data ze zmíněných debat analyzována na základě pěti kritérií populismu:

- **Prvním stanoveným kritériem** je široce pojaté rozdělování společnosti. V tomto ohledu se nemusí nutně jednat o rozdělení na čistý lid a zkorumpované elity, ale daným aktérem mohou být ve společnosti identifikováni i jiní aktéři jako *nepřátelé*, jejichž zájmy a jednání jsou neslučitelné se zájmy a jednáním lidu, či efektivnímu vyjádření lidu brání (Moffitt – Tormey: 2014: 391). S tímto kritériem souvisí také vyobrazování daného aktéra jako reprezentanta lidu, z jehož řad pochází, a tudíž i rozumí jeho zájmům, a naopak vyobrazování protikandidátů jako nepřátel tohoto lidu, proti nimž je třeba se postavit (Jager–Walgrave 2007: 324). Ačkoliv v tomto ohledu daný aktér hovoří ve jménu lidu jako celku, vždy se jedná o určitou skupinu ve společnosti či určitý společenský segment (Woods 2014: 12).
- **Druhé kritérium** s prvním nepochybně souvisí a jedná se o snahu cílit na emoční stránku voličů s úmyslem získat podporu a zdůrazňování negativních vlastností subjektů či skupiny, proti níž se daný aktér vymezuje a které lidu podle tohoto pojetí škodí (Jagers a Walgrave 2007: 319–324).
- **Třetí kritérium** zahrnuje zjednodušující rétoriku, stejně jako prosazování jednoduchých řešení na mnohdy složité otázky, s čímž souvisí i odkaz na zdravý rozum (Aslanidis 2016: 99).
- **Čtvrtým stanoveným kritériem** je používání specifického jazykového stylu. Tato kategorie obsahuje nejen užívání lidových výrazů, slangu či vulgarismů ve snaze aktéra ukázat svou blízkost k lidu, ale také užívání líbivých, avšak

prázdných a nicneříkajících frází, které bez kontextu nemusí mít význam (Moffitt – Tormey: 2014: 391).

- **Pátým a posledním kritériem** je kritika stávajících politických struktur, kam spadá nejen vymezování se vůči současným politickým elitám, které je provázáno celou populistickou teorií, ale také vůči úřadům a procesům na základě kterých jsou obsazovány. Důvodem je zejména to, že brání možnosti lidu plně vyjádřit a následně prosadit své priority (Mény – Surel 2002: 9).

7 Předvolební debaty 2013

V roce 2013 se uskutečnila první přímá volba prezidenta České republiky. Předchozí nepřímé volby se potýkaly s řadou problémů, které se nejvíce projevíly při volbách v letech 2003 a 2008. Hovořilo se zejména o samotném nedůstojném procesu, kterým je s úctou a respektem vnímaný prezidentský post obsazován. Po roce 2008 se politické strany začaly ve větší míře touto změnou zabývat. Mezi důvody pro její zavedení bylo uváděno například posílení české demokracie nebo odkazování na voliče, kteří si přejí volit prezidenta sami a přímo (Charvát 2013: 150–152).

První kolo přímé volby prezidenta roku 2013 se konalo 11. a 12. ledna a účastnilo se jej devět kandidátů, kteří splnili podmínky pro účast. Zvítězil Miloš Zeman se ziskem 24,21% hlasů a stal se tak prvním postupujícím do druhého kola. Na druhém místě se pak umístil Karel Schwarzenberg se ziskem 23,4% hlasů. Volební účast byla 61,31%. Druhé kolo se pak konalo 25. a 26. ledna, přičemž Miloš Zeman zvítězil ziskem 54,8% hlasů při volební účasti 59,11% a prezidentský úřad následně převzal 8. března (Aktuálně 2012; Volby 2013).

7.1 Debata v rámci Otázek Václava Moravce na ČT 13. ledna 2013

V jedenácté minutě této debaty je u Miloše Zemana patrné vymezování se vůči pravici a pravicovým subjektům a vyzdvihování jejich vlastností, které mohou a v tomto kontextu mají být vnímány negativně. Miloš Zeman zde konkrétně jmenuje zvyšování daně z přidané hodnoty na základní potraviny a léky, prosazování takové důchodové reformy, která škodí chudým a prospívá bohatým, načež dodává, že je obecně známo, že pravicové subjekty mají voliče zejména v bohatších vrstvách společnosti. V tomto ohledu se nevymezuje pouze vůči takto definované pravici, jejíž definiční znaky jsou značně zjednodušené. Vymezuje se zejména vůči svému oponentovi Karlu Schwarzenbergovi a ve spojení s ním také

vůči tehdejší vládě Petra Nečase², jelikož v době konání prezidentské volby byl Karel Schwarzenberg jejím prvním místopředsedou a ministrem zahraničí. Vládu Petra Nečase zmiňuje Miloš Zeman i ve třinácté minutě, kdy ji komparuje se svou vládou z hlediska hodnoty daně z přidané hodnoty na potraviny a léky. Říká, že v době jeho vlády se tato hodnota pohybovala na pěti procentech, zatímco za současné vlády je na patnácti procentech (Zeman 2013a). V těchto výrociích je možné identifikovat páté kritérium populismu, a tedy vymezování se vůči stávajícím politickým elitám, které brání plnému vyjádření či prosazení zájmů a priorit lidu, jelikož mají své vlastní zájmy, které se pokouší naplnit. S tím souvisí zmíněné rozdělení na chudé a oproti tomu bohaté, které výše definovaná pravice zastupuje (Mény – Surel 2002: 9). Současné politické elity jsou v tomto ohledu tedy chápány jako vnější hrozba, ovšem je třeba podotknout, že pohledem teorie populismu může být ona hrozba pouze vykonstruovaná daným aktérem za účelem zisku podpory (Deiwiks 2009: 3).

Ve dvacáté první minutě se téma debaty vrací k rozlišení pravice a levice. Je zde puštěn výrok Václava Klause staršího, který výsledek prvního kola prezidentské volby označoval za jasnou prohru pravice, a naopak výhru levice. Miloš Zeman s tímto tvrzením nesouhlasí, jelikož by to znamenalo, že TOP 09, jíž je Karel Schwarzenberg předsedou, je levicovou stranou. Karel Schwarzenberg se v tomto ohledu odvolává na to, že jeho strana je konzervativní a nelze ji tedy jednoznačně ztotožňovat se stranou pravicovou. Miloš Zeman pronese, že *„ve Velké Británii jsou konzervativní subjekty automaticky považovány za pravicové a nebrání se tomu“*, přičemž dodává, že *„nic nepředstírají a nic nezakrývají“* (Zeman 2013a). V tomto výroku Miloše Zemana je také jasně identifikovatelná snaha spojit svého oponenta s pravicí výše definovanou, potažmo i pravicovou vládou Petra Nečase a zdůraznit jeho částečnou odpovědnost za chyby vlády. Zároveň je zde patrné třetí kritérium, jelikož je tento

² Tato vláda se skládala původně ze tří subjektů, a to Občanské demokratické strany, strany TOP 09 a Věcí veřejných, později i platformy LIDEM, která vznikla odchodem několika poslanců ze zmíněných Věcí veřejných v důsledku vnitrostranické krize (Richter – Kašpar 2012; Vláda České republiky nedatováno). Tato vláda měla středopravý charakter a ve společnosti byla vnímána spíše negativně (CVVM 2012).

výrok zjednodušující. Poměry jednoho stranického systému a orientaci politických stran nelze jasně spojit s jiným stranickým systémem, který může být odlišný svým historickým vývojem, volebními procesy, jednotlivými vnitřními vztahy a celkově společenskými či institucionálními specifiky (Kubát 2002: 247–248). Zjednodušování v teorii populismu souvisí se snahou prezentovat určitá tvrzení oproti realitě jednodušeji, aby byla srozumitelná pro každého (Aslanidis 2016: 99). Lidé se pak s daným aktérem dokáží lépe ztotožnit, protože mají pocit, že narozdíl od složitostí moderní politiky těmto tvrzením rozumí.

Ve třicáté třetí minutě debaty se Miloš Zeman vyjadřuje k otázce tří témat, která on sám považuje před druhým kolem prezidentské volby za stěžejní. Jeho přesné vyjádření je následující: „*Místo žvanění o boji proti korupci konečně prosadit zákon o prokázání původu příjmů a majetku. Za druhé, změnit volební zákon takovým způsobem, aby občané nebyli svázáni kandidátkou jedné strany a mohli si tak jako v komunálních volbách vybírat osobnosti z různých politických subjektů a konečně za třetí, a já uznávám, že je to nepopulární téma, vždy zdůrazňuji význam investic pro nastartování hospodářského růstu, i když vím, že investice nemají volební právo.*“ Miloš Zeman v tomto ohledu dodává, že si je vědom, že vzhledem ke kompetencím nekandiduje na premiéra ale na prezidenta, ale podotýká, že i prezident je občan, který může mít svůj názor na to, co je naší zemi užitečné (Zeman 2013a). Druhé téma, tedy změnu volební zákona lze prostřednictvím populismu interpretovat jako snahu posílit pravomoci voličů a tedy lidu, který je kompetentní si své zástupce vybírat sám a přímo, nikoliv prostřednictvím politických stran a jejich kandidátních listin.³ Tato pravomoc, která souvisí s rozšiřováním prvků přímé demokracie, může být v tomto ohledu prezentována jako krok k efektivnějšímu vyjádření obecné vůle voličů, kterou

³ Tento cíl ovšem může být kontraproduktivní se zmíněnou snahou nabídnout voličům efektivnější vyjádření svých preferencí a prosazení jejich zájmů. Český stranický systém patří, co se týče počtu stran, k pestrým a do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se zpravidla dostane větší množství subjektů. Příkladem mohou být zatím poslední konané volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017, kdy uspělo devět subjektů, což je zatím rekordní počet v české historii (Golís 2017). Pokud by byl zaveden tento systém volby, lze spekulovat nad tím, zda by to nevedlo k ještě větší fragmentaci a tím i obtížnějšímu prosazování určitých kroků a cílů.

daný aktér zastupuje a se kterou se ztotožňuje. Můžeme ji tedy spojit s prvním kritériem, kam nepochybně patří odkaz na lid a jeho suverenitu, přičemž tuto přirozenou suverenitu elity potlačují (Aslanidis 2016: 99; Mudde – Kaltwasser 2017: 17).

Dalším tématem, které Miloš Zeman před druhým kolem prezidentské volby často používal pro spojení Karla Schwarzenberga se současnými politickými elitami, bylo téma amnestie. V tomto kontextu je třeba zmínit rozsáhlou amnestii Václava Klause⁴, která byla ve společnosti vnímána negativně a tohoto negativního pojetí Miloš Zeman využíval (Česká televize 2013b). Ve třicáté osmé minutě této debaty hovoří o faktu, že Karel Schwarzenberg byl jediným kandidátem prezidentské volby, který měl amnestii přímo ve svém programu. Miloš Zeman dodává, že on a mnozí další ji považují za feudální či monarchistický přežitek, což tedy lze chápat nejen jako již zmíněné spojení svého oponenta s negativně vnímanou amnestií Václava Klause, ale zároveň jako snahu zdůraznit šlechtické kořeny Karla Schwarzenberga. Můžeme tedy v tomto kontextu hovořit jak o prvním kritériu, které souvisí s rozdělením společnosti na prostý lid, který amnestii odsuzuje a na politické elity, které za ní stojí a podporují ji, stejně jako o druhém kritériu, a tedy cílení na emoční stránku lidu, které souvisí právě se zmíněným negativním pojetím amnestie ve společnosti. Možnost identifikovat toto kritérium navíc umocňuje výrok Miloš Zeman ve čtyřicáté páté minutě, kdy dodává, že se Karlovi Schwarzenbergovi s jeho názorem na amnestii rozšíří elektorát o obyvatele věznic (Zeman 2013a).

⁴ Plošnou amnestii vyhlásil Václav Klaus při svém novoročním projevu 1. ledna 2013. Týkala se zhruba sedmi tisíc vězňů, ale dopad měla na třicet dva tisíc lidí, jelikož se nevztahovala pouze na vězněné osoby, ale i na osoby s podmíněným trestem nebo s trestem domácího vězení či veřejně prospěšných prací. Součástí této amnestie bylo zároveň zastavení trestního stíhání, které trvalo déle než osm let a týkalo se sazby do deseti let. Kritika amnestie se vztahovala nejen na rozsáhlost tohoto kroku, ale také na souvislosti se zastavením vyšetřování závažných hospodářských kauz (Česká televize 2013a).

7.2 Debata na ČT 17. ledna 2013

Ihned od počátku této debaty je opět patrné vymezování se vůči tehdejší vládě Petra Nečase. Jak již bylo zmíněno, ta byla v době konání prezidentské volby vnímána spíše negativně. Miloš Zeman se snaží o zdůraznění co možná nejužšího spojení této vlády s osobou Karla Schwarzenberga. V této souvislosti užívá pro svého protikandidáta označení „*první místopředseda Nečasovy vlády*“. V tomto duchu se nese debata i v dalších minutách, kdy Miloš Zeman uvádí, že pokud se jeho protikandidát stane prezidentem, současnou vládu to jen a pouze upevní, a navíc strana TOP09, již je předsedou, se stane rozhodující pravicovou stranou a ODS by čekal hluboký propad (Zeman 2013b). V těchto zmíněných výrocích je tedy možné identifikovat páté kritérium, které v tomto kontextu souvisí s jasným vymezováním se vůči současné vládě a osobám s ní spojenými, které v teorii populismu brání plnému vyjádření lidu, stejně jako se zdůrazňováním, že daný aktér je odlišný, jelikož k tradičním politickým elitám či stranám nepatří a plně zastupuje zájmy lidu (Panizza 2005: 9–13). Miloš Zeman se prostřednictvím oslovení „*první místopředseda vlády*“ snaží zdůraznit spojení svého oponenta s vládou i v rámci otázky prezidentského úřadu, který by měl být nestranný. Je zde patrné i vyvolávání negativních emocí, ať už vůči zmíněné vládě, nebo také vůči Karlu Schwarzenbergovi u sympatizantů ODS, které by podle slov Miloše Zemana v případě Schwarzenbergova vítězství přebrala pozici právě strana TOP09.

Miloš Zeman v průběhu této debaty několikrát deklaruje, že prezident by měl mít možnost vyjádřit svůj názor a že jeho přesvědčovací schopnost by měla být navázána zejména na argumenty a nikoli mocenskou většinu v parlamentu. V této souvislosti uvádí, že prezident není pouze fikus v rohu místnosti, který by se měl občas zalít a tím by jeho role skončila. Konkrétně ve třicáté sedmé minutě hovoří o tom, že před hlasováním Poslanecké sněmovny o nedůvěře vládě by měl prezident dostat slovo, pokud o něj bude mít zájem a vyjádřit se. Zároveň tvrdí, že prezident by se měl účastnit projednávání důležitých zákonů, přičemž předchozí prezidenty v této souvislosti označuje jako alibisty, jelikož tak nečinili. Příkladem zákonů, u jejichž projednávání by prezident měl být, označuje důchodovou

reformu nebo zvýšení daně církevních restitucí. Naopak podle slov Miloše Zemana prezident nemusí být přítomen u projednávání puncovního zákona, přičemž dodává, že se nejedná o jeho kompetenci (Zeman 2013b). V této souvislosti je třeba poznamenat, že z výroku Miloše Zemana by se mohlo zdát, že první dva zmíněné příklady a tedy ty, u kterých by prezident měl být přítomen, se tedy kompetencí prezidenta dotýkají, ačkoliv to tak není. Příklady zákonů, které uvádí, a tedy důchodová reforma a zvýšení daní církevních restitucí jsou otázky, u kterých se pravicové a levicové subjekty většinou neshodují. V tomto ohledu je tedy vzhledem k prvnímu stanovenému kritériu populismu patrné, že skupinou, jejíž zájmy by Miloš Zeman reálně zastával, jsou převážně levicově smýšlející občané, a tedy jasně identifikovatelný segment společnosti a nikoli všichni občané České republiky. Pohledem teorie populismu je možné ve společnosti identifikovat skupinu či segment, který daný populistický aktér reálně zastupuje, a to i v případě, že se odkazuje na lid jako celek (Woods 2014: 12). Toto tvrzení je možné doplnit i výrokiem Miloše Zemana z patnácté minuty, kdy sám tvrdí, že by jako prezident levicového cítění pravicovou vládu minimálně kritizoval.

V padesáté minutě se téma debaty přesouvá k možnosti posílení prvků přímé demokracie. Karel Schwarzenberg v průběhu prezidentské volby vyjádřil spíše nesouhlas se zavedením referenda na celorepublikové úrovni, jelikož by tento krok mohl vést k narušení systému a k chaosu. Miloš Zeman se vůči němu v tomto ohledu vymezuje a dodává, že Karel Schwarzenberg, který má švýcarské občanství, by se měl ke své zemi chovat zdvořileji, jelikož zde funguje rozsáhlý systém referend a jako chaotické Švýcarsko označit nemůžeme. V tomto ohledu dodává, že je zastáncem zavedení referend právě po švýcarském vzoru a v souvislosti s tím je také pro zavedení odvolatelnosti poslanců, a to občany v daném volebním kraji (Zeman 2013b). Z hlediska prvního kritéria je zde možné identifikovat snahu poukázat na suverenitu lidu a možnost, jak by si tyto lidé mohli vládnout sami prostřednictvím referend, stejně jako přiřknutí poměrně silné role občanům v politickém systému, kterou by získali zavedením odvolatelnosti poslanců (Moffitt – Tormey 2014: 391; Mudde – Kaltwasser 2017: 17). Zároveň

z hlediska třetího kritéria je výrok o možnosti přenesení švýcarského modelu na poměry českého politického systému značně zjednodušující, jelikož je případ Švýcarska ojedinělý. Jedná se o zemi, která má silnou tradici týkající se referend, a proto můžeme říci, že zde tento systém funguje. Pokud bychom ovšem tento prvek přenesli do systému, který tuto tradici postrádá, pravděpodobně bychom obdobného výsledku nedosáhli (Česká televize 2017).

V čase jedné hodiny a sedmnácti minut se téma debaty přesouvá k Benešovým dekretům⁵. Toto téma se stalo před druhým kolem prezidentské volby jedním z nejdůležitějších a nejdiskutovanějších a byl mu věnován značný čas, a to i v rámci jiných debat. Vše má původ ve výroku Karla Schwarzenberga, který pronesl, že dekreta v současnosti nejsou platné a pohledem dnešního mezinárodního práva by jak vláda, tak prezident Edvard Beneš byli předvoláni před tribunál v Haagu, jelikož to, co spáchali v roce 1945, by dnes bylo považováno za porušení lidských práv (Königová 2013). V této souvislosti se Miloš Zeman ptá svého oponenta na tři otázky, a to: *„Je pravda, jak sám uvádíte ve svém autorizovaném životopise, že jste radil Václavu Havlovi, aby se omluvil sudetským Němcům? Je pravda, co tvrdí Váš neautorizovaný životopisec, že jste se vyjádřil, že sudetským Němcům je třeba vrátit jak občanství, tak majetek? Je pravda, že ve vydání časopisu nikoli Sudetendeutschen Zeitung, ale Süddeutsche Zeitung, což je poměrně seriózní německý list, předseda sudetoněmeckého landsmanšaftu Bernd Posselt vyjádřil radost nad Vaším postupem do druhého kola s nadějí, že se obnoví nebo rozšíří spolupráce s tímto krajanským sdružením“* (Zeman 2013b)? Položením těchto otázek je u Miloše Zemana patrná snaha cílit na národní cítění českého lidu, jehož zájmy on v této otázce zastupuje a oproti tomu spojit Karla Schwarzenberga s jeho ne českým původem s možností, že on zastupuje zájmy sudetských Němců. Je zde tedy možné identifikovat jak první kritérium ve formě vymezení se vůči oponentovi, jehož

⁵Benešovy dekreta byly ekvivalentem zákonů v době, kdy Národní shromáždění nemohlo z důvodu okupace vykonávat zákonodárnou moc, která mu náležela. Celkem jich je sto šest a ty nejdůležitější se věnují například znárodnění průmyslových podniků, pojišťoven, bank či konfiskaci majetku etnických Němců a Maďarů, ztrátě jejich občanství a jejich odsunu (Hosenseidlová – Balucha 2015).

zájmy jsou v rozporu se zájmy lidu, tak druhé kritérium související s vyvoláváním negativních emocí s cílem zisku podpory voličů, přičemž negativní emoce mají v tomto kontextu pramenit například z možnosti ztráty majetku ve prospěch zmíněné skupiny sudetských Němců.

V celé této debatě je z pohledu populismu patrné také čtvrté kritérium, a tedy používání specifického jazykového stylu, v tomto smyslu určitých líbivých frází či lidových výrazů, ale i vulgarismů nebo slangu. Příkladem může být diskuze o Senátu, o kterém Miloš Zeman hovoří jako o „*bestii, které je třeba dát nažrat*.“ Dalším příkladem může být čtyřicátá pátá minuta debaty, kdy Miloš Zeman zmiňuje, jak by osoba prezidenta jednat neměla a jako příklad uvádí situaci, kdy „*svolá tiskovou konferenci a oznámí, že premiér je debil. I kdyby to byla pravda, tak by to neměl říkat na veřejnosti, tím méně do médií, protože tím okamžitě našťve svého partnera při jednání*.“ Dalším příkladem je dvacátá šestá minuta druhé hodiny debaty, kdy se Miloš Zeman vyjadřuje k otázce opoziční smlouvy. Uvádí, že menšinovou vládu pokládá za *majstrštyk*, jelikož „*koalici s dostatečným počtem hlasů dokáže sestavit každý idiot*“ (Zeman 2013b). V tomto ohledu může být používání specifických slov spojeno se snahou navodit pocit blízkosti, který k běžnému lidu má, nebo naopak poukázat na odlišnosti co se týče rétoriky politických elit (Moffitt – Tormey 2014: 391).

7.3 Debata na FTV Prima 18. ledna 2013

V deváté minutě debaty se po krátké ukázce Jana Wericha z filmu Pekařův Císař téma přesouvá k otázce rozdílnosti vlády lidu a vlády osvětleného monarchy. Miloš Zeman na otázku, co je jemu samotnému bližší, odpovídá, že „*demokracie je opravdu vláda lidu a na rozdíl od Rakousko-uherské monarchie, je spojena především s Masarykovou první republikou, tedy s tou republikou, která zakázala zákonem používání šlechtických titulů a výrazně omezila pozemkovou reformou majetek jak šlechty, tak katolické církve*“ (Zeman 2013c). Touto odpovědí se Miloš Zeman jasně vymezuje nejen vůči svému protikandidátovi, který pochází ze šlechtického rodu, ale také vůči druhému zmíněnému typu vlády, a tedy vládě

osvíceného monarchy, který tak ovšem s Karlem Schwarzenbergem nepřímo spojuje, a to s odkazem na zákaz šlechtických titulů či omezení majetku šlechty. Ze stanovených kritérií populismu můžeme identifikovat kritérium první, kdy Miloš Zeman vymezením a spojením Karla Schwarzenberga s vládou osvíceného monarchy staví sám sebe do pozice zastávce vlády lidu, z jehož řad pochází. Vyobrazování aktéra sebe samého jako reprezentanta lidu, na který se zároveň odvolává a jehož obecnou vůli plní, je stěžejním definičním znakem populismu, stejně jako snaha aktéra o rozšíření kompetencí lidu v rámci politického systému, jelikož je schopen si vládnout sám a přímo (Woods 2014: 3). V tomto ohledu může být ovšem zavádějící či zjednodušující přímé spojení vlády lidu a Masarykovy první republiky v tom ohledu, jak jej Miloš Zeman prezentuje. Ačkoliv toto období bývá označováno za zlatý věk českých dějin, faktem je, že je v současné době značně zidealizované (Zídek 2018).

Ve třicáté čtvrté minutě se Miloš Zeman vyjadřuje k nutnému či pomínutelnému společenskému úzu. Dodává, že ve společnosti rozlišuje patricije a plebejce, přičemž člověk má buď patricijský nebo plebejský životní styl. Svou odpověď pokračuje tím, že vysvětluje rozdíl mezi knížaty a mezi „zemany“. Říká, že *„knížata měla právo první noci a díky tomu zdegenerovala, protože své nevolnice nemuseli znásilňovat. Nemusela teda vydávat energii na toto znásilňování. Zatímco my zemani, jsme si svého práva, ne jenom v sexuální oblasti, vždycky toto právo museli těžce vybojovat, a proto jsme nezdegenerovali“* (Zeman 2013c). V tomto ohledu je, stejně jako u předchozího zmiňovaného výroku patrné první kritérium, a tedy rozdělování společnosti, přičemž přisouzená pozice obou kandidátů je v tomto ohledu jasná. Miloš Zeman se staví do pozice zástupce lidu, přičemž Karel Schwarzenberg je zástupcem knížat či v populistickém pojetí zástupcem elit. Ačkoliv měl být tento výrok patrně pronesen s nadsázkou, v souvislosti s čímž je možné hovořit také o čtvrtém kritériu, a tedy specifickém jazykovém stylu, nelze odhadovat, jakou vážnost mu voliči přisoudili, a proto je v této práci zařazen.

Ve čtyřicáté deváté minutě se téma debaty přesouvá k Benešovým dekretům, které, jak už bylo zmíněno, se staly často diskutovaným bodem před druhým kolem prezidentské volby. Karel Schwarzenberg se zde vyjadřuje ke své nepřesné formulaci ohledně platnosti těchto dekretů a dodává, že jsou platné, avšak pozbyly účinnosti. Miloš Zeman nejdříve ukazuje, že si vzal v této souvislosti odznak s českou vlajkou a následně reaguje, že tímto symbolem chce vyjádřit svůj protest proti tvrzení Karla Schwarzenberga, a to zejména kvůli označení Edvarda Beneše za válečného zločince, který patří před soudní tribunál v Haagu (Zeman 2013c). Tento výrok Miloše Zemana je zjednodušený a vynechává důležitý kontext a můžeme u něj tedy identifikovat třetí stanovené kritérium, které v teorii populismu souvisí s prezentováním jednoduchých a srozumitelných tvrzení, a to i případě složitějších či komplexnějších otázek a specifického kontextu (Moffitt – Tormey 2014: 391–392). Sám Karel Schwarzenberg Edvarda Beneše ve své době za válečného zločince neoznačil, přičemž hovořil o přenesení činu, který by byl v dnešních poměrech a v kontextu dnešního mezinárodního práva označen jako porušení lidských práv. Zároveň je zde prostřednictvím odkazu na českou vlajku patrné druhé kritérium, a tedy snaha o vyvolání negativních emocí vůči Karlu Schwarzenbergovi, což umocňuje výrok Miloše Zemana v padesáté druhé minutě o tom, že *„ten, kdo označí jednoho z prezidentů Československa za válečného zločince mluví jako sudeťák, a ne jako prezident“* (Zeman 2013c).

V čase jedné hodiny a čtyř minut této debaty se moderátor ptá obou kandidátů na otázku týkající se Miroslava Kalouska, který byl v té době nejen výraznou postavou strany TOP09, ale také ministrem financí v Nečasově vládě. Ve společnosti byl vnímán negativně a podle průzkumů mu většina dotazovaných jako jednomu ze stranických lídrů TOP09 spíše nedůvěřovala (CVVM 2013). Miloš Zeman v této souvislosti pronese: *„Já si myslím, že marketingový produkt má prodávat konzervu, kde je inzerovaný obsah. Je-li inzerovaný obsahem pan Schwarzenberg a otevřete-li tuto konzervu a vykoukne na vás Miroslav Kalousek, není něco v pořádku.“* Ačkoliv Miroslav Kalousek a Karel Schwarzenberg byli blízkými spolupracovníky, ať už v rámci Nečasovy vlády či strany TOP09, snaha

tohoto výroku je upozornit voliče na možnost, že by tento blízký vztah mohl pokračovat i v případě, že Karel Schwarzenberg získá prezidentský úřad a je tu tedy patrné druhé kritérium, a to vyvolávání negativních emocí. Jak již bylo zmíněno, v teorii populismu toto cílení na emoční stránku lidu souvisí zejména se snazší sebeidentifikací jedince s vykonstruovanou identitou homogenního lidu a snahou aktéra získat jeho podporu (Mudde – Kaltwasser 2017: 18). Tento výrok můžeme zároveň interpretovat tím způsobem, že Karel Schwarzenberg je ve skutečnosti jen loutkou negativně vnímaného Miroslava Kalouska.

Téměř ke konci debaty, a to v čase jedné hodiny a sedmi minut se začíná hovořit o úspěších prezidentských kandidátů. Je puštěn krátký videozáznam shrnující připisované úspěchy obou politiků, načež každý z nich se následně může vyjádřit, zda by jmenované činy doplnil. Co se týče Karla Schwarzenberga, je zmíněno například schválení Lisabonské smlouvy, podpis smlouvy o americkém radaru, uznání nezávislosti Kosova či propuštění Čechů zadržovaných v Zambii. Sám Karel Schwarzenberg po tomto videozáznamu dodává, že za své největší úspěchy považuje spíše jiné, které následně jmenuje. Ihned poté se moderátor ptá Miloše Zemana, jestli se zmíněnými úspěchy Karla Schwarzenberga souhlasí a jestli by ho za ně pochválil. Miloš Zeman na tuto otázku neodpovídá a zdůrazní, že v současné době je Karel Schwarzenberg především první místopředseda Nečasovy vlády a významné vládní strany a že bychom se spíše měli ptát na to, co dobrého udělal v těchto dvou funkcích a pro co hlasoval či nikoliv (Zeman 2013c). V tomto ohledu je tedy možné identifikovat páté kritérium. Jak již bylo zmíněno, Karel Schwarzenberg byl v té době součástí negativně vnímané vlády Petra Nečase, přičemž Miloš Zeman toto spojení nejednou zdůraznil, což můžeme z hlediska populismu identifikovat jako vymezování se vůči současným politickým elitám, které jednájí pouze ve vlastním zájmu a vyjádření priorit lidu brání (Mény – Surel 2002: 9). Snaha o vyvolání negativního cítění vůči Karlu Schwarzenbergovi je v tomto ohledu patrná tím, že namísto jeho úspěchů či kladných politických rozhodnutí se Miloš Zeman snaží převést řeč na jeho působení v současné vládě.

7.4 Finální debata na ČT 24. ledna 2013

V desáté minutě této závěrečné debaty se téma přesouvá opět k Benešovým dekretům, které podle slov moderátora předvolební kampaň ovládly. Miloš Zeman zmiňuje, že jeho oponent svými výroky některé kruhy v Rakousku či Německu potěšil, naopak ale výrazně zhoršil naše vztahy ve Slovenskem. Následně dodává, že může citovat jak Roberta Fica, jakožto zástupce slovenské levice, tak Jána Čarnogurského, jakožto zástupce pravice (Zeman 2013d). V tomto výroku je možné identifikovat jak druhé, tak třetí stanovené kritérium populismu. Miloš Zeman se tímto výrokiem snaží vyvolat negativní emoce vůči svému oponentovi, jelikož měl svými výroky zhoršit vztahy se Slovenskem, které je dlouhodobě považováno za našeho blízkého, ne-li nejbližšího partnera. Zjednodušování lze vidět v tom, že výroky jednotlivých slovenských politiků reálně nemusí tyto vztahy v praxi zhoršit v tom smyslu, jak je Milošem Zeman řečeno, a navíc v této situaci, kdy se jedná pouze o kandidáta na prezidenta, a ne o prezidenta samotného.

Ve třicáté třetí minutě se Miloš Zeman vyjadřuje k situaci, bude-li jeho oponent zvolen prezidentem. Tvrdí, že „*stane-li se pan Schwarzenberg prezidentem republiky, pak je velmi pravděpodobné, že se pan Kalousek skutečně stane po něm prvním místopředsedou vlády, předsedou TOP09 a bude častým návštěvníkem na hradě* (Zeman 2013d).“ V tomto ohledu je také patrné druhé stanovené kritérium. Jak již bylo zmíněno, Miroslav Kalousek byl blízkým spolupracovníkem Karla Schwarzenberga, ať už v rámci vlády, nebo v rámci strany TOP09 a ve společnosti byl vnímán spíše negativně (CVVM 2013). Nelze však s jistotou konstatovat, zda by ke zmíněným krokům či změnám skutečně došlo. Můžeme tedy hovořit spíše o snaze vyvolat u voličů obavy z toho, že by Miroslav Kalousek získal větší moc v rámci politického systému, a to právě v případě zvolení Karla Schwarzenberga do funkce prezidenta. Z pohledu teorie populismu je tedy možné identifikovat cílení na emoční stránku lidu a vyzdvihování negativních emocí vůči oponentovi, který v populistické rétorice jedná proti zájmům jednotného lidu a je v tomto kontextu považován za určitou

hrozbu, proti níž je třeba se formovat, ačkoliv tato hrozba může být reálně pouze vykonstruovaná daným aktérem s cílem zisku podpory (Deiwiks 2009: 3; Jagers – Walgrave 2007: 322).

8 Předvolební debaty 2018

První kolo druhé přímé volby prezidenta České republiky se odehrálo 12. a 13. ledna 2018 a o prezidentský úřad se ucházelo celkem devět kandidátů. V prvním kole Miloš Zeman zvítězil se ziskem 38,56% hlasů a do druhého kola postoupil spolu s Jiřím Drahošem, který získal 26,6% hlasů, přičemž volební účast se vyšplhala na 61,92%. Druhé kolo se pak konalo 26. a 27. ledna 2018 a Miloš Zeman se stal celkovým vítězem se ziskem 51,36% hlasů, přičemž oproti Jiřímu Drahošovi pro něj hlasovalo zhruba o sto padesát tisíc lidí více. Volební účast byla v tomto kole vyšší a to 66,6% (Volby 2018).

V období po této, a tedy druhé přímé volbě prezidenta už nepanovala větší shoda ohledně vhodnosti či výhod jejího zavedení. Naopak některé subjekty se proti přímé volbě značně vymezily, jmenovitě například TOP09, ODS či STAN, a to i ti poslanci, kteří v roce 2011 hlasovali pro přijetí. Z důvodů, které jsou pro tuto změnu názoru nejčastěji uváděny, se jedná například o to, že přímá volba prezidenta značně rozděluje společnost, nebo že jsou ve velké míře využívány polopravdy ve snaze zdiskreditovat oponenta, namísto prezentování vizí pro budoucnost. Některé ze sněmovních stran, ač přímou volbu prezidenta podporují, naopak nesouhlasí s tím, že kompetence tohoto úřadu zůstaly stejné a nemusí tak být přímo úměrné této formě zvolení (Trachtová 2019).

8.1 Debata na TV Nova 21. ledna 2018

Na počátku této debaty, které se nezúčastnil Jiří Drahoš, se Miloš Zeman vyjadřuje ke svému uplynulému funkčnímu období. Ve třetí minutě říká, že za nejkrásnější momenty svého prezidentství pokládá setkání s občany, přičemž dodává, že jich bylo mnoho. Zároveň v sedmé minutě odkazuje na to, že se považuje za prezidenta dolních deseti milionů, jak deklaroval již před svým zvolením v roce 2013, což si neustále ověřuje právě na zmíněných setkáních. V tomto kontextu je možné hovořit o prvním kritériu a pohledem teorie populismu o odkazu na lid, na který se daný aktér ve velké míře odvolává (Jagers – Walgrave 2007: 322). Odkaz na běžný lid je patrný i v osmnácté minutě, kdy Miloš Zeman

odmítá vypsání nových voleb, jelikož by to znamenalo pouze urážku voličů anebo ve čtyřicáté deváté minutě, kdy zdůrazňuje svou podporu přímé volby starostů, primátorů, hejtmanů, ale také zákona o referendu (Zeman 2018a). Odkaz na přirozenou suverenitu lidu a jeho právo volit si své zástupce přímo či podpora referend a plebiscitu je u populistických aktérů jedním z častých definičních znaků (Mudde – Kaltwasser 2017: 17).

V době před prezidentskou volbou roku 2018 bylo téma migrace a migračních kvót⁶ často zmiňováno a diskutováno. Miloš Zeman se po celou dobu kampaně prezentoval jako odpůrce těchto kvót, přičemž svému protikandidátovi přisuzoval opačný názor (Novotná 2018a). Ve společnosti byla již před prezidentskou volbou patrná protiimigrační nálada, kdy se lidé vyslovovali převážně proti plnění těchto kvót (Aktuálně 2017). Kvóty Miloš Zeman zmiňuje v jednatřicáté minutě, kdy tvrdí, že jsou příkladem toho, jaká je naše pozice v rámci Evropské unie, a tedy ustrašená a bojící se. Ve stejném tématu debata pokračuje i ve třicáté šesté minutě, kdy Miloš Zeman hovoří o setkání s německou kancléřkou Angelou Merkel. Následně cituje, co při tomto setkání řekl, a to: „*Pani kancléřko, když si pozvete hosty k sobě domů, tak je neposíláte na oběd k sousedům.*“ Podle slov Miloše Zemana ono pozvání na oběd k sousedům značí vynucené umístění migrantů na území České republiky. V tomto výroku je možné identifikovat jak první, tak druhé stanovené kritérium. První kritérium v tomto ohledu souvisí s vyobrazováním skupiny migrantů jako potenciálních nepřátel lidu, kteří by mohli ohrožovat jeho zájmy. Autorská dvojice Moffitt a Tormey (2014: 391) uvádí, že se v případě dichotomického rozdělování společnosti nemusí nutně jednat o rozdělení na prostý lid a zkorumpované elity, ale role nepřátelské skupiny, vůči níž se daný aktér vymezuje, může být přiřknuta právě například migrantům či žadatelům o azyl. Druhé kritérium, a tedy vyvolávání negativních emocí je možné v tomto ohledu spojit s odkazem

⁶ Migrační kvóty spočívají na mechanismu přerozdělování žadatelů o azyl mezi státy Evropské unie. V roce 2015 byly navrženy a přijaty Evropskou komisí, avšak některé státy se vůči nim ostře vymezily. Kvóty mají pomoci zejména státům, které čelí největšímu náporu migrantů, jako je například Itálie či Řecko (Plesníková nedatováno).

na zmíněné vynucené umístování migrantů na území naší republiky, přičemž se tedy jedná o akt, který je proti vůli a zájmům českého lidu a je nám ve formě legislativy vnucen shora politickými elitami Evropské unie. V předmětu této argumentace navíc Miloš Zeman dodává, že v případě svého znovuzvolení odmítne podepsat dohodu Dublin IV⁷ (Zeman 2018a).

8.2 Debata na TV Barrandov 22. ledna 2018

V osmnácté minutě této debaty, které se taktéž účastnil pouze Miloš Zeman, je patrné vymezování se vůči médiím a novinářům. Miloš Zeman v tomto kontextu hovoří o pravdivých, pravděpodobnostních a ostatních zprávách. Pravdivé zprávy se týkají data vydání a pravděpodobnostní jsou pouze předpovědi počasí. Dále hovoří o tom, že zejména u novinářů je typické tzv. stádní mínění. Mimo vymezování se vůči médiích je patrné i mírné vymezování vůči některým členům státních struktur, kdy v souvislosti s případem Aleny Vításkové⁸ tvrdí, že ne každý soudce je objektivní a nezávislý, a ne každý vyšetřovatel je neúplatný (Zeman 2018b). Podobě jako zmíněná autorská dvojice Moffitt a Tormey (2014), Jagers a Walgrave (2007: 322–324) v této souvislosti dodávají, že pohledem populismu je možné identifikovat širokou škálu aktérů, vůči níž se daný aktér vymezuje. Může se jednat například o členy vlády, zákonodárce, členy státní administrativy, ale také profesory, mediální magnáty či novináře, což je možné s těmito výroky Miloše Zemana spojit.

Ve dvacáté sedmé minutě debaty se téma přesouvá k již zmíněné migraci. Miloš Zeman v tomto ohledu uvádí, proč se migrací ve velké míře zabývá i v době, kdy u nás muslimští migranti prakticky nejsou. Pro porovnání hovoří o povodni, kterou je také třeba se zabývat ještě před tím, než přijde. Následně se věnuje

⁷ Dublin IV je smlouva v rámci Evropské unie, která mimo jiné obsahuje princip přerozdělování žadatelů o azyl, přičemž stejně jako migrační kvóty reaguje na tíživou situaci určitých států, zejména těch, na jejichž území migranti vstupují jako první. Jejím cílem je právě těmto státům pomoci (Česká televize 2018).

⁸ Alena Vításková byla v roce 2017 odvolána z čela Energetického regulačního úřadu, přičemž Miloš Zeman v tomto ohledu několikrát hovořil o možnosti, že její odvolání a následné trestní stíhání iniciovali tzv. solární baroni. V lednu 2018 byla zproštěna viny (iRozhlas 2018b).

krokům, jak masové migraci předcházet a jmenovitě se jedná o ochranu vnějších hranic Evropské unie, deportaci těch, kteří nedostali azyl a také o pomoci migrantům v zemích jejich původu. Miloš Zeman dále dodává, že v tomto ohledu nemluvíme ani o Ukrajincích, ani o Vietnamcích, ale právě o muslimských migrantech, jelikož víme, zejména po zkušenostech z jiných zemí, že to oni jsou reálným nebezpečím. Diskuze na toto téma pokračuje i v následujících minutách, kdy se hovoří speciálně na téma již zmiňovaného Dublinu IV, který je podle Miloše Zemana potřeba odmítnout (Zeman 2018b). V tomto ohledu je opět možné identifikovat první stanovené kritérium, a to ze stejných důvodů, které jsou uvedeny u výroků týkajících se migrace u debaty v kapitole 8.1.

Diskuze na téma migrace pokračuje i v následujících minutách, kdy Miloš Zeman konstatuje, že pokud nyní přijmeme určitý počet migrantů, je pravděpodobné, že migrační proud z Afriky bude nadále zesilovat. Dále se téma debaty v souvislosti s migrací přesouvá k německé politice a jejímu možnému vlivu na politiku českou. Miloš Zeman znovu říká, že migrační vlna bude sílit a že v Africe je připraveno několik desítek milionů migrantů, přičemž uvádí, že pokud by pouze z Nigérie, která má čtyři sta milionů obyvatel, odešlo na deset milionů migrantů, tak to bude výrazný nápor. Dodává, že z těchto zemí nejčastěji odchází zdraví a mladí muži s „*iPhonem v kapse*“. Ve třicáté osmé minutě debaty Miloš Zeman dále zmiňuje, že islám obecně, zejména pak jeho militantní forma, je velmi radikální učení, které působí i v následujících (Zeman 2018b). Tyto výroky pouze doplňují předchozí spojení s prvním stanoveným kritériem, jelikož je nadále patrné, že se Miloš Zeman vůči migrantům vymezuje a staví je do pozice nepřátel lidu. Navíc je možné s výroky o migraci spojit i druhé kritérium, které souvisí se snahou o vyvolání strachu z příchodu těchto migrantů do České republiky. Stejně jako mohou být ve společnosti mimo elit vnímány i jiné skupiny jako nepřátelské, mohou být vůči těmto skupinám vyvolávány negativní postoje související právě s cílem zisku podpory lidu (Jagers a Walgrave 2007: 322–324). S tímto vyvoláváním strachu může navíc souviset uvedení dvakrát vyššího počtu obyvatel Nigérie, než jaký ve skutečnosti tato země má (Worldometers 2019).

8.3 Debata na TV Prima 23. ledna 2018

Ve třicáté osmé minutě této debaty se téma dostává k otázce svobody slova na internetu a možnosti mazání či blokování nenávistných komentářů, přičemž se má jednat zejména o ty komentáře, které se týkají nesnášenlivosti či násilí. Miloš Zeman s tímto projednávaným omezením jednoznačně nesouhlasí. Říká, že lidé jsou dostatečně rozumní a dokáží si sami srovnat informace a na jejich základě se rozhodnout, a to aniž by jim novináři vrtali díru do hlavy. V této souvislosti dodává, že někteří novináři by byli rádi, kdyby měli informační monopol, přičemž je známo, že každý monopol škodí (Zeman 2018c). V souvislosti s prvním kritériem populismu je tedy možné identifikovat vymezování se vůči novinářům, kteří lidem vnucují své názory a tím jim i škodí. Jsou tedy v tomto ohledu považováni za nepřátelskou skupinu, přičemž v teorii populismu je typické, že daný aktér při snaze získat podporu propast mezi těmito nepřátelskými skupinami a lidem zdůrazňuje (Jagers – Walgrave 2007: 324). Zároveň je možné vidět určité zjednodušování či snaha odvést téma, jelikož samotná otázka a téma svobody slova v souvislosti s mazáním nenávistných komentářů se netýkala primárně médií, ačkoliv se Miloš Zeman ve své odpovědi soustředil zejména na ně.

V návaznosti na média Miloš Zeman v dalších minutách hovoří o informacích a dezinformacích, mezi kterými je tenká hranice. V této souvislosti se ptá svého oponenta na jeho výrok, kdy prohlásil, že naše parlamentní volby byly ovlivněny zahraničními rozvědkami, ačkoliv pro to nemá žádné důkazy. Miloš Zeman říká: *„Pane profesore, Vy jste tímto nedoloženým výrokem, fake news chcete-li, urazil všechny ty, kdo šli k parlamentním volbám, protože jste z nich udělal zmanipulovanou masu zahraničními rozvědkami.“* V této souvislosti je patrné druhé stanovené kritérium, a tedy cílení na emoce. Výrok Miloše Zemana je možné interpretovat tím způsobem, že Jiří Drahoš nepřijímá výsledek parlamentní volby, voliče považuje za zmanipulované a tím pádem i popírá suverenitu lidu, kterou naopak populističtí aktéři vyzdvihují jako legitimní. Identifikaci tohoto kritéria pouze umocňuje další výrok Miloše Zemana týkající se tohoto tématu ve čtyřicáté sedmé minutě, kdy hovoří o tom, že Jiří Drahoš má

voliče za takové blbce, kterým někdo řekl, jak mají volit, nebo výrok z padesáté minuty, kdy říká, že kdyby lidé byli dementní, tak by volby dopadly jinak (Zeman 2018c). V těchto výrocích je zároveň patrné čtvrté kritérium, a tedy používání specifického jazykového stylu, v tomto případě vulgarismů, ve snaze přiblížit se běžným lidem, a naopak zdůraznit odlišnou rétoriku skupiny, vůči níž se aktér vymezuje (Moffitt – Tormey 2014: 391).

V padesáté deváté minutě debaty se téma přesouvá k již několikrát zmíněné migraci. Miloš Zeman uvádí, že všichni čeští politici, až na výjimku Jiřího Drahoše, nesouhlasí s přijímáním nelegálních migrantů. V závislosti na toto tvrzení Miloš Zeman cituje výroky Jiřího Drahoše, který se ovšem ohrazuje tím, že jsou tyto citace nepřesné, stejně jako názor, že Jiří Drahoš je jediným politikem, který je pro přijímání migrantů (Zeman 2018c). V souvislosti s prvním stanoveným kritériem populismu je zde patrná snaha o vyobrazení nepřítele lidu v podobě skupiny nelegálních migrantů, jejichž zájmy oponent Miloše Zemana hájí a tudíž, stejně jako tato skupina migrantů, lidu škodí. Zároveň je u tohoto výroku patrné třetí kritérium, a tedy značné zjednodušování výroků Jiřího Drahoše, čímž se Miloš Zeman pokouší svého oponenta jednoznačně spojit právě se zmíněnými a negativně vnímanými migranty. V následujících minutách této debaty Miloš Zeman o této skupině migrantů navíc hovoří jako o „*muslimských fanaticích*“, jejichž migraci nelze srovnávat například s migrací Ukrajinců.

8.4 Finální debata na ČT 25. ledna 2018

V patnácté minutě debaty je Miloši Zemanovi položena otázka týkající se jeho blízkých spolupracovníků, a to Vratislava Mynáře a Martina Nejedlého. Moderátorka se ptá, zda by jako jeho spolupracovníci pokračovali i nadále, tedy v případě, že bude zvolen prezidentem i na následující funkční období. Miloš Zeman se v odpovědi na tuto otázku zaměří na fakt, že ani jeden ze zmíněných mužů není trestně stíhaný, ani z tohoto činu není obviněný či nespolupracoval s Davidem Rathem (Zeman 2018d). Tímto výrokem Miloš Zeman naráží na spolupracovníka Jiřího Drahoše, a to Jakuba Kleindiensta, který byl spojen se

zmíněným Davidem Rathem již v době, kdy skandál ohledně korupce propukl (Novotná 2018b). Ačkoliv tedy toto nebylo předmětem otázky, na níž měl Miloš Zeman odpovědět, je zde patrné druhé stanovené kritérium populismu, konkrétně tedy snaha o vyvolání negativních emocí vůči Jiřímu Drahošovi, jelikož spolupracuje s lidmi jako je Jakub Kleindienst, kteří jsou spojeni s korupcí. Jak již bylo zmíněno, v teorii populismu cílení na emoční stránku a vyvolávání negativních emocí souvisí se snahou získat větší podporu lidu prostřednictvím sebeidentifikace občanů s vykonstruovanou jednotou lidu (Mudde – Kaltwasser 2017: 18).

V padesáté čtvrté minutě se téma debaty přesouvá k referendu o setrvání České republiky v Evropské unii. Jiří Drahoš v tomto ohledu říká, že referendum považuje za dobrý nástroj pouze na komunální úrovni, nicméně jako problematický pro rozhodování o zásadních otázkách na geopolitické úrovni. Miloš Zeman tvrdí, že *„podobně jako ve Švýcarsku, ale nejenom tam, je zapotřebí respektovat důstojnost občanů a jejich právo rozhodovat i o důležitých, chcete-li geopolitických otázkách, v celostátním referendu“* (Zeman 2018d). Miloš Zeman v tomto ohledu staví referendum do přímo úměrného vztahu s respektem k důstojnosti voličů a nepřímo lze tedy tento výrok interpretovat tím způsobem, že ten, kdo je proti zavedení referenda, nerespektuje tyto voliče a jejich důstojnost či právo. Můžeme tedy hovořit o prvním kritériu populismu, které v tomto ohledu souvisí s odkazováním na suverenitu lidu, který je kompetentní rozhodovat o věcech veřejných prostřednictvím referenda či plebiscitu (Mudde – Kaltwasser 2017: 17). Zároveň je toto tvrzení vzhledem ke třetímu kritériu poměrně zjednodušující, jelikož, jak již bylo řečeno v kapitole 7.2, případ Švýcarska a jeho systému referend je ojedinělý a nelze v tomto ohledu hovořit o jeho přesném přenesení do systému jiného, který s tradicí referenda takovou zkušenost mít nemusí.

V rámci této debaty měl každý z kandidátů možnost přinést otázky, které by chtěl svému protikandidátovi položit. V čase jedné hodiny a pěti minut je

přečtena první otázka Miloše Zemana Jiřímu Drahošovi, která zní: „*Pane profesore, žádáte občany České republiky v přímé volbě, v podstatě v referendu o jejich hlasy. Řekl jste, že právo rozhodovat v referendu například o členství v Evropské unii nepodporujete. Proč nechcete dát lidem právo rozhodovat i o zásadních otázkách? Proč jim nevěříte?*“ V položení této otázky je možné identifikovat druhé kritérium populismu. Miloš Zeman se se svou zjednodušenou a nepřesnou interpretací výroků Jiřího Drahoše snaží vyvolat pocit, že ačkoliv žádá voliče o jejich hlasy při volbě prezidenta, on samotný jim, jakožto voličům, nevěří. Jiří Drahoš reaguje na dotaz Miloše Zemana a říká, že takové otázky, jako je vystoupení z Evropské unie, by neměly být předmětem referenda, zkrátka proto, že běžný občan není schopen posoudit, zda je vystoupení z EU přínosem či nikoli. Zmíněné zařazení dotazu Miloše Zemana do druhého kritéria navíc umocňuje jeho výrok v čase jedné hodiny a sedmi minut, kdy dodává, že způsobem, kterým jeho oponent mluví o brexitu⁹, uráží britské občany, kteří se svobodně rozhodli, což je třeba respektovat (Zeman 2018d).

V čase jedné hodiny a deseti minut je moderátorkou debaty přečtena druhá otázka, kterou pokládá Miloš Zeman Jiřímu Drahošovi. Tato otázka zní: „*Když jste oznamoval kandidaturu, řekl jste, že jedním ze dvou politiků, kterým důvěřujete, je pan Miroslav Kalousek. Zastáváte stále tento názor? Bude vaším neformálním poradcem? Jmenoval byste ho ministrem vlády?*“ V této otázce je patrné druhé kritérium populismu, a tedy snaha o vyvolání negativních emocí vůči Jiřímu Drahošovi, který podle reinterpretae Miloše Zemana důvěřuje Miroslavu Kalouskovi (Zeman 2018d). Toto zařazení je navíc umocněno zmíněným odkazem na možnost, že se Miroslavu Kalouskovi dostane významnější pozice v případě, že bude Jiří Drahoš zvolen prezidentem. Tento výrok lze pohledem teorie populismu interpretovat stejným způsobem jako v době první přímé prezidentské volby a snahy Miloše Zemana zdůrazňovat spojení Karla Schwarzenberga

⁹ Brexit je název pro plánovaný odchod Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie. Kvůli tomuto vystoupení se uskutečnilo 23. června 2016 referendum, kde se pro vystoupení vyslovilo 51,9% voličů. Do současné doby však nebyly podmínky tohoto vystoupení dojednány (Česká televize: nedatováno).

s Miroslavem Kalouskem, byť v případě Jiřího Drahoše je k této argumentaci důvod minimální. Tato snaha ovšem souvisí s faktem, že Miroslav Kalousek byl i v případě druhé přímé volby prezidenta ve společnosti vnímán spíše negativně (Červenka 2018).

Poslední otázka Miloše Zemana Jiřímu Drahošovi je položena v patnácté minutě druhé hodiny a zní: *„Občané jsou proti islámským imigrantům. Vám poradci pro kampaň poradili, že máte být proti. Ale například německý renomovaný tisk, včerejší Frankfurter Allgemeine Zeitung uvádí, že se vyslovujete pro přijímání běženců. Nevymlouvejte se a řekněte národu úplně jednoznačně budu proti přijímání imigrantů. Ano nebo ne.“* V takto položené otázce je možné vidět jak první, tak druhé stanovené kritérium populismu. Jak již bylo zmíněno, v době prezidentské volby se téma přijímání migrantů stalo poměrně často diskutovaným, přičemž Miloš Zeman se vůči přijímání migrantů jasně vymezil. V této souvislosti byla ovšem patrná snaha spojit svého protikandidáta s přijímáním migrantů a ochotou plnit migrační kvóty. Ve společnosti byla již před prezidentskou volbou patrná protiimigrační nálada a lidé se tedy vyslovovali převážně proti plnění těchto kvót. Z pohledu populismu tedy můžeme v rétorice Miloše Zemana vidět v potenciálních migrantech nepřátelský segment společnosti, jehož zájmy jsou jiné než zájmy lidu, stejně jako snahu ukázat voličům, že Jiří Drahoš není aktérem, který by tyto jejich zájmy primárně zastupoval (Zeman 2018d).

9 Závěr

Cílem této práce bylo pomocí empirických dat zjistit, zda je v rétorice Miloše Zemana před prezidentskými volbami roku 2013 a 2018 možné identifikovat populismus a pokud ano, u jakých témat. Data byla získávána celkem z osmi předvolebních debat a jednotlivé výroky byly analyzovány na základě pěti kritérií populismu vycházejících z teoretické části této práce. Na základě provedené analýzy je možné konstatovat, že se v rétorice Miloše Zemana populismus objevuje. Z pěti stanovených kritérií se nejčastěji jedná o kritérium první a druhé, a to jak v roce 2013, tak v roce 2018. Pohledem teorie populismu se jedná o dichotomické rozdělování společnosti, přičemž daný aktér sám sebe prezentuje jako zástupce lidu, jehož zájmy sdílí, a naopak ve společnosti identifikuje jinou skupinu jako nepřátelskou, která zájmům lidu škodí. S prvním kritériem je druhé nepochybně propojené, přičemž se jedná o vyvolávání negativních emocí vůči oné nepřátelské skupině či účelové cílení na emoční stránku lidu za účelem zisku jeho podpory. Tento výsledek, tedy největší četnost výskytu těchto kritérií, je ovšem možné přisoudit faktu, že se jedná o základní definiční znaky teorie populismu, na kterých panuje mezi většinou teoretiků shoda a zároveň jsou široce definovány.

Co se týče předvolebních debat z roku 2013, je možné spatřit několik opakujících se témat, která byla ze strany Miloše Zemana často skloňována a zmiňována a u kterých je možné populismus identifikovat. První z těchto témat se týká tehdejší vlády Petra Nečase a v té souvislosti i spojení protikandidáta Miloše Zemana s touto vládou, jelikož v době konání prezidentské volby byl jejím prvním místopředsedou a ministrem zahraničí. Miloš Zeman na toto spojení nejednou upozornil, a to i v případě, kdy se otázka tohoto tématu netýkala. Jako příklad je možné uvést debatu na FTV Prima ze dne 18. ledna, kdy se měl vyjádřit na téma úspěchů Karla Schwarzenberga, přičemž ve své odpovědi se zaměřil právě na zmíněné spojení Karla Schwarzenberga s vládou Petra Nečase. V tomto ohledu je třeba zmínit také osobu Miroslava Kalouska, jehož spojení s Karlem Schwarzenbergem jak v rámci tehdejší vlády, tak v rámci strany TOP09 Miloš

Zeman také často zdůrazňoval. V závěrečné debatě předvolební kampaně bylo k tomuto tématu Milošem Zemanem dokonce řečeno, že v případě vítězství Karla Schwarzenberga si Miroslav Kalousek významně polepší a bude častým návštěvníkem hradu. Ve vybraných výrocích v analytické části a celkově v tématu vymezování se vůči Karlu Schwarzenbergovi ve spojení s vládou Petra Nečase či ve spojení s Miroslavem Kalouskem je možné pohledem populismu hovořit o vymezování se vůči současným politickým elitám či strukturám, a tedy pátém stanoveném kritériu. Zároveň je zde patrné vyzdvihování negativních emocí, jelikož cílem těchto výroků, zejména spojených s osobou Miroslava Kalouska, je vyvolat u občanů negativní citění vůči těmto aktérům a důsledkem toho i získat jejich podporu.

Dalším tématem, které bylo v předvolební kampani roku 2013 často zmiňováno a diskutováno, jsou Benešovy dekrety. Miloš Zeman se v tomto ohledu vůči Karlu Schwarzenbergovi ostře vymezoval, jelikož podle něj jeho protikandidát označil Edvarda Beneše za válečného zločince. Tato citace je ovšem nepřesná a zjednodušená. Karel Schwarzenberg hovořil o tom, co by obsah dekretů znamenal v kontextu současného mezinárodního práva a samotného Edvarda Beneše v tehdejší době za válečného zločince neoznačil. V tomto tématu můžeme hovořit jak o rozdělování, tak zejména o přisouzení rolí oběma kandidátům. Miloš Zeman se stavěl do pozice zástupce českého lidu a svému oponentovi naopak přisoudit pozici zástupce sudetských Němců, o čemž značí například nedohledatelná citace mluvčího sudetských Němců Berndta Posselta o jeho podpoře Karla Schwarzenberga či odkaz na to, že Karel Schwarzenberg mluví jako sudeťák. Tyto a další výroky na téma Benešových dekretů jsou nepochybně spojeny také s vyvoláváním negativních emocí vůči osobě Karla Schwarzenberga, který z tohoto pohledu není politikem, který by zastával zájmy českého lidu.

V rámci vybraných debat byl u Miloše Zemana patrný také odkaz na lid a jeho přirozenou suverenitu, což je důvod pro to, aby mu byl poskytnut větší prostor pro vyjádření priorit a také možnost většího zapojení lidu do politického

rozhodování. Milošem Zemanem byla zmiňována například možnost zavedení přímé volby poslanců či využívání referend, zejména po švýcarském vzoru. Jak již bylo řečeno v kapitole 7.2, výroky o přenesení švýcarského modelu na naše poměry jsou značně zjednodušující, vzhledem k rozdílnosti obou politických systémů a jejich zkušeností s referendem. Tyto snahy či výroky o rozšíření kompetencí běžných občanů jsou s teorií populismu nepochybně spojeny, jelikož souvisí s jednou ze základních charakteristik populismu, a to s odkazem na běžný lid, který má být suverénem a oproti tomu vymezení se vůči politickým elitám.

Co se týče předvolebních debat v roce 2018, můžeme na základě analýzy konstatovat, že stejně jako u předchozího období je možné ve výrocích Miloše Zemana nejčastěji identifikovat první a druhé stanovené kritérium. Změnou je ovšem páté kritérium, tedy vymezení se vůči stávajícím politickým elitám, které v těchto debatách patrné není. Tento výsledek je možné přisoudit rozdílné politické orientaci vlády Petra Nečase a vlády Andreje Babiše a v souvislosti s tím také rozdílnému vztahu Miloše Zemana ke každé z těchto vlád. Pravděpodobně nejčastěji diskutovaným tématem byla migrace, přičemž skupina migrantů byla pohledem teorie populismu onou nepřátelskou skupinou, vůči níž se Miloš Zeman vymezuje. V tomto ohledu byly také patrné role, které Miloš Zeman sobě i svému protikandidátovi přisuzoval. Jiřího Drahoše se pokoušel jednoznačně spojit s pozicí zastávce migračních kvót či podporovatele přijímání migrantů a sebe sama naopak jako odpůrce. U zmíněné přisuzované roli Jiřího Drahoše můžeme zároveň pohledem populismu hovořit o značném zjednodušení a nepřesném citování jeho výroků. Téma migrace a přijímání migrantů ve společnosti vyvolávalo zejména negativní emoce, což může být jedním z důvodů, proč bylo Milošem Zemanem často nastolováno. Další skupinou, proti které se Miloš Zeman v těchto předvolebních debatách vymezoval, byť v menší míře, byli novináři.

Stejně jako v debatách roku 2013, i nyní byl patrný odkaz na lid a zdůrazňování jeho suverenity. Miloš Zeman se v tomto ohledu odvolával na setkání s občany, která proběhla během jeho prvního funkčního prezidentského období a kterých bylo podle jeho slov mnoho. Zároveň, stejně jako v minulém období, vyjadřoval svou podporu pro zavedení referenda a zmiňoval i stejný vzor, a tedy Švýcarsko. V tomto ohledu také zdůrazňoval opačný názor Jiřího Drahoše, který vyjádřil své obavy ohledně zavedení referenda na celorepublikové úrovni. Jeho výrok zjednodušeně interpretoval jako nedůvěru ve voliče, o jejichž hlasy ovšem žádá při prezidentské volbě, s čímž je pohledem teorie populismu nepochybně spojena snaha o vyvolání negativních emocí vůči svému oponentovi. Odkaz Miloše Zemana na nedůvěru Jiřího Drahoše ve voliče a jejich právo na rozhodování je patrný i v případě tématu možného ovlivňování voleb, ať už v případě referenda o brexitu či posledních sněmovních voleb v ČR.

Co se týče třetího kritéria, které souvisí se zjednodušující rétorikou, nabízením jednoduchých řešení na složité otázky či odkazem na zdravý rozum, můžeme jej v určité formě identifikovat jak v debatách v roce 2013, tak v roce 2018. Zjednodušující rétorika se u Miloše Zemana objevovala zejména ve formě vymezování se vůči svému oponentovi prostřednictvím interpretací určitých výroků, které byly mnohdy nepřesné. Samotný odkaz na zdravý rozum, pomocí kterého je možné řešit i složité problémy, se ovšem ve výrocih Miloše Zemana v analyzovaných debatách téměř neobjevuje. Čtvrté kritérium, a tedy specifický jazykový styl je taktéž možné ve srovnatelném množství pozorovat v obou analyzovaných obdobích. Jedná se zejména o používání vulgarismů či lidové mluvy ve snaze přiblížit se běžnému lidu.

Jak již bylo zmíněno na počátku této kapitoly, z uvedených důvodů je možné v rétorických strategiích Miloše Zemana identifikovat populismus. Jedná se zejména o výroky použité ve snaze vymezit se vůči danému oponentovi či zdůraznit jeho rozdílné zájmy oproti zájmům běžného lidu, a to s cílem zisku podpory v přímé volbě prezidenta republiky. Zároveň je v obou analyzovaných

obdobích u Miloše Zemana patrná snaha odkazovat na běžný lid, ať už ve formě sdílených priorit či podpory posílení pravomocí voličů v rámci politického systému.

10 Seznam použitých zdrojů

10.1 Teoretické zdroje

Aslanidis, Paris (2016). Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies* (64), s. 88–104.

Canovan, Margaret (2002). Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. In: Mény, Yves – Surel, Yves eds., *Democracies and the Populist Challenge* (Hampshire: Palgrave), s. 25–44.

Deiwiks, Christa (2009). Populism. *Living Reviews in Democracy* (1), s. 1–9.

Jagers, Jan – Walgrave, Stefaan (2007). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research* 46, s. 319–345.

Kaltwasser, Cristóbal R. (2014). *The Responses of Populism to Dahl's Democratic Dilemmas*. *Political Studies* (62), s. 470–487.

Laclau, Ernesto (2005). Populism: What's in a Name?. In: Panizza, Francisco, *Populism and the Mirror of Democracy* (London: Verso), s. 32–49.

Mény, Yves – Surel, Yves (2002). The Constitutive Ambiguity of Populism. In: Mény, Yves – Surel, Yves eds., *Democracies and the Populist Challenge* (Hampshire: Palgrave), s. 1–25.

Moffitt, Benjamin – Tormey, Simon (2014). Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style. *Political Studies* (62), s. 381–397.

Mudde, Cas (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition* 39 (4), s. 541–563.

Mudde, Cas (2015). The problem with populism. *The Guardian* 17.2.2015 (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/17/problem-populism-syriza-podemus-dark-side-europe> 30.3.2019).

Mudde, Cas – Kaltwasser, Cristóbal R. (2017). *Populism: A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press).

Panizza, Francisco (2005). Introduction: Populism and the Mirror of Democracy. In: Panizza, Francisco ed., *Populism and the Mirror of Democracy* (London: Verso), s. 1–31.

Taggart, Paul (2000). *Populism* (Buckingham: Open University Press).

Woods, Dwayne (2014). The Many Faces of Populism: Current Perspective. *Political Sociology* (22), s. 1–25.

10.2 Analytické zdroje

Aktuálně (2012). *Prezidentské volby ČR 2013* 2.7.2012 (<https://www.aktualne.cz/wiki/politika/prezidentske-volby-cr-2013/r~i:wiki:3300/?redirected=1554752932>, 7.4.2019).

Aktuálně (2017). *Čtyři pětiny Čechů jsou proti přijetí muslimských migrantů. Menší odpor ke kvótám mají voliči levice* 14.12.2017 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ctyri-petiny-cechu-jsou-proti-prijeti-muslimskych-migrantu-m/r~ea8c7aa6e0cf11e7be860cc47ab5f122/>, 29.3.2019).

Kubát, Michal (2002). Stranické systémy. In: Cabada, Ladislav – Kubát, Michal eds., *Úvod do studia politické vědy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 245–268.

CVVM (2012). *Hodnocení vlády Petra Nečase – únor 2012* (https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1586/f9/pi120301.ppd, 29.3.2019).

CVVM (2013). *Důvěra stranickým představitelům* 12.2.2013 (https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1495/f9/pi130212.pdp, 20.4.2019).

Červenka, Jan (2018). Důvěra vrcholným politikům – únor 2018. *CVVM* 13.3. 2018 (https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4547/f9/pi180313.pdp, 19.4.2019).

Česká televize (2013a). *Amnestie: Dvě třetiny jsou venku, týkat se bude 32 tisíc lidí* 4.1.2013 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1125487-amnestie-dve-tretiny-jsou-venku-tykat-se-bude-32-tisic-lidi>, 5.4.2019).

Česká televize (2013b). *Kontroverzní, tak píší zahraniční média o Klausově amnestii* 4.1.2013 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1125355-kontroverzni-tak-pisi-zahranicni-media-o-klausove-amnestii>, 25.3.2019).

Česká televize (2017). *Moc v rukou lidu? Přímá demokracie funguje ve Švýcarsku či Oregonu, v Česku by to nešlo, míní politolog* 24.10.2017

(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2277850-moc-v-rukou-lidu-prima-demokracie-funguje-ve-svycarsku-ci-oregonu-v-cesku-neslo-mini>, 25.3.2019).

Česká televize (2018). *Dublin IV staví jih proti východu Evropské unie. Říká, jak rozdělovat uprchlíky či slučovat rodiny* 5.6.2018 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2500402-dublin-iv-stavi-jih-proti-vychodu-evropske-unie-rika-jak-rozdelovat-uprchliky-ci>, 12.4.2019).

Česká televize (nedatováno). *Téma Brexit* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/brexit>, 12.4.2019).

Golis, Ondřej (2017). Je dopočítáno. Babiš drtivě vyhrál, do sněmovny se dostalo rekordních 9 stran. *iRozhlas* 21.10.2017 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ctvrtina-hlasu-sectena-drtive-vitezi-ano-druhy-okamura-kalouskova-top-09-miri-ze_1710211530_ogo, 4.4.2019).

Hosenseidlová, Petra – Balucha, Martin (2015). Před 70 lety vydal prezident Beneš dekret, který připravil Němce o majetek. *iRozhlas* 21.6.2015 (https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/pred-70-lety-vydal-prezident-benes-dekret-ktery-pripravil-nemce-o-majetek_201506210454_mhornakova, 5.4.2019).

Charvát, Jakub (2013). Analýza procesu zavádění přímé volby prezidenta v ČR. *European Electoral Studies* 8 (2), s. 146–159.

iDnes (2018). *Půjdu jen do dvou debat, kvůli kampani nemám na více čas, řekl Drahoš* 16.1.2018 (https://volby.idnes.cz/zeman-drahos-prezident-volba-druhe-kolo-ovcacek-televize-debata-pwl-/volby.aspx?c=A180116_110912_domaci_vitm, 31.3.2019).

iRozhlas (2018b). *Zeman v říjnu vyznamená Vitáskovou. Loni s ním byla v Rusku jako lidskoprávní aktivistka* 15.4.2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/alena-vitaskova-eru-statni-vyznamenani-milos-zeman-prazsky-hrad_1804151827_haf, 12.4.2019).

Königová, Marie (2013). Prezidentská kampaň se zvrhla v hádku o dekrety. *Novinky.cz* 21.1.2013 (<https://www.novinky.cz/domaci/290783-prezidentska-kampan-se-zvrhla-v-hadku-o-dekrety.html>, 27.3.2019).

Novotná, Kristýna (2018a). 7 důvodů, proč si zapamatovat letošní prezidentské volby. *iRozhlas* 28.1.2018 (https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2018-jiri-drahos-milos-zeman_1801280600_kno, 30.3.2019).

Novotná, Kristýna (2018b). Všichni Drahošovi ‘muži’. Kdo pomáhá v boji o Hrad exšéfovi Akademie věd? *iRozhlas* 21.1.2018 (<https://www.irozhlas.cz/volby/vsichni>

drahosovi-muzi-kdo-pomaha-v-boji-o-hrad-exsefovi-akademie-ved_1801210600_kno, 29.1.2019).

Pražský hrad (nedatováno). *Životopis* (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/zivotopis>, 31.3.2019).

Plesníková, Lucie (nedatováno). Kvóty pro přerozdělování migrantů. *iRozhlas* (<https://tema.novinky.cz/kvoty-pro-prerozdelovani-migrantu>, 12.4.2019).

Richter, Jan – Kašpar, Mirko (2012). Nová strana Karolíny Peake ponese jméno LIDEM – liberální demokraté 3.5.2012. *iRozhlas* (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nova-strana-karoliny-peake-ponese-jmeno-lidem---liberalni-demokrate_201205032130_mkaspar, 22.3.2019).

Řezník, Lukáš (2017). Nepovedu osobní kampaň, nepůjdu do debat s protikandidáty, popsal Zeman prezidentskou kandidaturu. *iRozhlas* 10.3.2017 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nepovedu-osobni-kampan-nepujdu-do-debat-s-protikandidaty-popsal-zeman-prezidentskou-kandidaturu_201703101150_lreznik, 10.3.2019).

Trachtová, Zdeňka (2019). Před rokem si lidé znovu zvolili Zemana prezidentem. Většina stran prosazení přímé volby zpětně lituje. *iRozhlas* 12.1.2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/prima-volba-prezidenta-republiky-milos-zeman-drahos_1901121230_jgr, 11.4.2019).

Vláda České republiky (nedatováno). *Vláda Petra Nečase (13.7.2010 – 10.7.2013)* (<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/petr-necas/prehled-byvalych-clenu-vlady-petra-necase-96390/>, 22.3.2019).

Volby (2013). *Volba prezidenta republiky konaná ve dnech 11.01. – 12.01.2013* (<https://www.volby.cz/pls/prez2013/pe2?xjazyk=CZ>, 11.4.2019).

Volby (2018). *Volba prezidenta republiky konaná ve dnech 12.01 – 13.01.2018* (<https://www.volby.cz/pls/prez2018/pe2?xjazyk=CZ>, 11.4.2019).

Worldometers (2019). *Nigeria Population* (<http://www.worldometers.info/world-population/nigeria-population/>, 12.4.2019).

Zeman, Miloš (2013a). Miloš Zeman vs. Karel Schwarzenberg - Prezidentská debata 18. Ledna 2013 *HORNÍ PODŘEVNICKO* 18.1. 2013 (https://www.youtube.com/watch?v=sX4MG6_IX8w&fbclid=IwAR2yXIK_e_tpaiPeMG74Jaeshh4sju_pdfE9-xsBBGZwJCVBoDf6GXs4NKNC, 22.3. 2019).

Zeman, Miloš (2013b). OVM Prezidentská Debata: Zeman vs. Schwarzenberg *KBV – CZ* 13.1. 2013

(<https://www.youtube.com/watch?v=1u14qkIXzFQ&fbclid=IwAR1kcl7plmAggFMM48XM2PGOLGRBOgPsjXHzPNQ-uqD9fwJqznKdXPbecq8>, 21.3. 2019).

Zeman, Miloš (2013c). Prezidentské Finále ČT1 - 24.1.2013 - Zeman x Schwarzenberg *romanticism_is_not_dead* 24.1.2013

(<https://www.youtube.com/watch?v=MI4q7jSrgj0&fbclid=IwAR0NvojCxOqsCV1o4sWn2oGdsUgma2hpsl5oe6fAZLDYXBzcdFoqsB3DqAQ>, 22.3. 2019).

Zeman, Miloš (2013d). Prezidentský duel 17. 1. 2013 *CT24zive* 17.1.2013

(https://www.youtube.com/watch?v=9TsH3911fV8&fbclid=IwAR2p-iND_LqcgJnH9Vv2RfSThh2iFNwbKChAEUi30Hu_TyE1-J2A00zmpeA, 21.3. 2019).

Zeman, Miloš (2018a). Debata Zeman bez Drahoše 21.1.2018 (Nova TV) *fuze atfa* 1.2.2018

(https://www.youtube.com/watch?v=uN2vvEN8iY4&fbclid=IwAR2dpTZfMrtemAXW2WQ2yWbLxtetJGtQO_QdTeUIvInKhR-VmiDXQtrDvFg, 23.3. 2019).

Zeman, Miloš (2018b). DUEL SPECIÁL - prezidentská debata u Jaromíra Soukupa / volby 2018 *TV Terra cz* 22.1. 2018

(<https://www.youtube.com/watch?v=miTPWMWhqR0&fbclid=IwAR28pD2uNW3oMBnez9QbwxFmxSw7Nk0Y9-TM0ofypuo7uH6hPPJkNzF-f88>, 23.3. 2019).

Zeman, Miloš (2018c). Prezident Zeman a Drahoš v TV Prima 23.1.2018 *Libor Halik* 24.1. 2018

(https://gloria.tv/video/pPshF2fdMvpy3Cf3ADrmyY93L?fbclid=IwAR0ANvIKTeR65XPdo3jcMtGINnq6BLwOmyfDU754eevPR0vnz9otE2p_atY, 23.3. 2019).

Zeman, Miloš (2018d). POSLEDNÍ PREZIDENTSKÁ DEBATA mezi M. Zemanem a J. Drahošem. Volby prezidenta 2018. *TV Terra cz* 25.1.2018

(https://www.youtube.com/watch?v=_xPZgMRnK_k&fbclid=IwAR1H4ILw18nnoggIObZwa3-DLynU_7hsPGXst0BjzcWb07bC_MWrUNg0SQA, 23.3. 2019).

Zídek, Petr (2018). Mýty a kultury první republiky: v ČSR neexistovala korupce a politici měli širší rozhled 14.9.2018 *Lidovky.cz* (https://www.lidovky.cz/noviny/myty-a-kultury-prvni-republiky-v-csr-neexistovala-korupce-a-politici-meli-sirsi-rozhled.A180913_163704_In_domov_ele, 27.3.2019).

11 Resumé

The presented thesis is a qualitative analysis of rhetoric strategies of a selected actor, which in this case is the current Czech president Miloš Zeman. This head of state is often labeled (by media or by scientific public) as a populist politician due to his statements and expressions. The aim of this work is to analyse his two presidential election campaigns within the context of populism theory and to find out which subjects of his rhetoric can be identified as populist (if any). The first four chapters are dedicated to the concept of populism, its definitions, its forms and its relation to the representative democracy. These four chapters serve as a theoretical apparatus, which is reflected in the analytical part of this work which consist of several chapters. Each one of them is dedicated to a presidential debate as I chose to analyse Zeman's populism on them, because it is one of the most useful ways to analyse the specific rhetoric of the selected actor. The results of the analysis are presented in the concluding chapter.